

WERINON

Historische Kring • Nederhorst den Berg

— April 2014 • Nummer 86 —

HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Bestuur

<i>Voorzitter</i>	J.E. Jansen, Dammerweg 15E 1394 GJ NdB, tel. 0294-254152
<i>Vice-voorzitter</i>	H.J. Veldhuisen, J. van Ruysdaelstraat 1 1394 GH NdB, tel. 0294-253231
<i>Secretaris</i>	E. de Hollander, Lange Wetering 43 1394 KD NdB, tel. 06-23427227
<i>Penningmeester</i>	C. Schoordijk-Snoek, Vincent van Goghstraat 6 1394 EC NdB, tel. 0294-253119
<i>Ledenadministratie</i>	M. Overmars, Turfstekerslaan 4 1394 KZ NdB, tel. 0294-254643
<i>Leden</i>	A.M.E. Baar, Torenweg 9 1394 EA NdB, tel. 06-13854825 A.C.M. Kuijs, Kooikerboog 3 1394 ND NdB, tel. 0294-253443

Redactie

G.J.M. Baar, Zoddeland 26
1394 KR NdB, tel. 0294-254368

T. Griffioen, Kuijerp pad 6
1394 DA NdB, tel. 0294-254106

M. Hilberts, H.W. Mesdaglaan 15
1394 GC NdB, tel. 0294-255406

Vormgeving

Th.G. Cozijn, Hinderdam 17
1394 JB NdB, tel. 0294-254492

Computerassistentie

Theo van der Zee, Voorstraat 25
1394 CT NdB, tel. 0294-254515

Web-beheer/webmaster

J.P.B. Nagel, Eilandseweg 18
1394 JG NdB, 0294-251309

Lidmaatschap

€ 17,50 en € 22,50 buiten Nederhorst den Berg,
per persoon per jaar, incl. Werinon.
bankreknr. NL30 RABO 0328 2241 38

Informatie en Documentatie

Donderdagavond van 19.30 tot 21.30 uur.
Sociaal Cultureel Centrum 'DE SPOT', Blijklaan 1, NdB

E-mail: HKND B

info@historischeckring.nl

Internetadres

www.historischeckring.nl

ISSN 1389-319X

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

Foto omslag:

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door de Rabobank

De mensen staan voor het huis van de familie De Geus in de Horstermeer.

Opgericht januari 1988

Jaargang 23

April 2014, Nummer 86

Inhoud

Van de redactie		2
Mededelingen en berichten		3
Oorlogsherinneringen	<i>Klaas Kostelijk</i>	5
Van melkboer-kar tot disco-kar!	<i>Herman Schilder</i>	11
Het Armenland (aan de overkant van de Vecht)	<i>Gerard Baar</i>	15
Gerard van der Meer, laatste telg van een schippersgeslacht (1)	<i>Gerard Baar</i>	17
Terugblik	<i>Gerard Baar</i>	22
Oproep discussiebijeenkomst 'Geuzen en papen'	<i>TVE</i>	22
Inundatie van de Horstermeer in april 1945	<i>Herman Koster</i>	23
Brinkers Mode en Wonen, 80 jaar aan de Dammerweg	<i>Ruud Verkaik</i>	29
Marathonkampioen Henk Portengen	<i>Mark Hilberts</i>	32
Alfer van Wulven geïdentificeerd als grondlegger van kasteel Nederhorst	<i>Els N.G. van Damme</i>	39

Van de redactie

Om het leed van een winter met slechts één keer een ijsvloertje van één centimeter wat te verzachten, heeft Mark Hilberts de beroemde Bergse schaatser Henk Portengen bereid gevonden te vertellen over periodes waarin het ijs wel dik genoeg was om de ijzers op natuurijs onder te binden.

Bij de artikelen van Klaas Kostelijk en Henk Koster, die allebei over een teveel aan water gaan, mogen alle mensen die dat hebben meegemaakt van geluk spreken dat die inundaties in het voorjaar plaatsvonden. De foto's bij het artikel van Klaas passen niet helemaal bij zijn verhaal, maar het bezit van een fototoestel was in die dagen nou niet algemeen.

Ruud Verkaik heeft uitgezocht wie er allemaal eigenaar geweest zijn van het grondstuk in het centrum, waar nu de nieuwe winkel van Brinkers, in combinatie met appartementen en woningen, haar voltooiing nadert. Hoe het er voorheen uitzag, laat hij aan de hand van de bij het artikel geplaatste afbeeldingen zien. Op die plek tussen het begin van de Vaartweg en het Ankeveensepad hebben zich heel wat veranderingen voorgedaan. Een ding is niet veranderd, de doodlopende Ankeveensevaart blijft aan de grens van het nieuwe complex gewoon doodlopen.

Oud-schipper Gerard van der Meer heeft het natuurlijk ook over water en wat daar zoal bij komt kijken. Hij verbaast zich nu nog over het feit dat zijn vader het presteerde om altijd net op tijd bij invallende winter op zijn vaste plaats in de Reevaart aan te meren. Die was vlakbij de brug, aan het begin van de Slotlaan. Het schip vroom dan in ieder geval vast op een voor de familie, naar omstandigheden, gerieflijke plek in de bewoonde wereld.

Herman Schilder, disc-jockey pur sang, blikte terug op de voor hem turbulente zeventiger jaren van de vorige eeuw. Hij probeert de herinneringen van de wat oudere leden aan 'hun jaren zestig' even op een laag pitje te zetten.

Els Joosse gaat heel ver terug in het verleden. Zij is er van overtuigd dat ze de werkelijke stichter van kasteel Nederhorst uit de archieven heeft opgediept. Daarmee helpt zij een hardnekkig volgehouden gegeven uit de wereld als zou Philips van Wassenaer de stichter van dit verdedigingswerk zijn geweest. Haar artikel maakt daar voor eens en altijd een einde aan.

Wij hopen dat u geniet van de verscheidenheid aan onderwerpen en kijken hoopvol uit naar (misschien van u?) door onze lezers aangedragen stof voor het volgende nummer. U hebt de hele zomer nog voor u, want de uiterste inleverdatum voor Werinon 87 hebben we op 31 augustus gezet.

Om eens een schot voor de boeg te geven, hoe ervaart u het wonen in een dorp met zo'n rijke historie? De kans is groot dat u, als trouw lezer, er ook geboren bent. Wat in het verleden speelde is voor een deel ook rustig te bekijken op www.facebook.com/historischekring. Het kan helpen! ■

Mogelijkheid tot inleveren
van kopij voor Werinon Nr. 87
tot 31 augustus 2014.
info@historischekring.nl

Mededelingen en berichten

Impressie Jaarvergadering

Tijdens de jaarvergadering gehouden op 14 maart jl. is Eline de Hollander officieel benoemd als secretaris van de Historische Kring.

Kort verslag Jaarvergadering met lezing over de vondsten in de Vecht door de heer Johan Langelaar.

Er wordt op dit moment volop gebaggerd in de Vecht. De bagger wordt gezeefd en dat leidt soms tot bijzondere vondsten. Er komt boven waar mensen vanaf wilden, zoals autobanden en oude fietsen, maar ook historische voorwerpen zien het daglicht weer.

De Vecht bij de Garstenmolen.

De heer Langelaar ging uitgebreid in op de wijze waarop gezocht wordt naar waardevolle voorwerpen en uiteraard ook over de historische impact daarvan. Een aantal vondsten waren te bekijken.

De heer Langelaar is conserveringsdeskundige en betrokken bij het onderzoek van de oudheidkundige vondsten, die af en toe bij de in de Vecht plaatsvindende baggerwerkzaamheden naar boven worden gehaald. ■

Nieuwsbrief met terugblik op de activiteiten in 2013

Voor de jaarvergadering is een Nieuwsbrief uitgegeven. De brief bevat een met foto's opgeluisterd overzicht van de activiteiten in 2013. De brief is te lezen op de site: www.historischekring.nl. ■

PROGRAMMA 2014

Excursie Loosdrecht-rondleiding/ vaartocht door het Stergebied

Zaterdag 17 mei zijn we te gast bij de Historische Kring Loosdrecht. De heer Adriaan Doets, oud-voorzitter van deze Kring, geboren en getogen Loosdrechter zal ons op geanimeerde wijze rondleiden en informeren over alle bezienswaardigheden in dit niet vrij toegankelijk gebied. De excursie start om 10.00 uur bij kasteel Sypesteyn met koffie/thee. Daarna gaan we al wandelend door de kasteeltuin richting water voor de vaartocht door dit uniek stukje Loosdrecht.

De excursie eindigt om ca. 13.00 uur bij Bar – Bistro 't Bruggetje – Loosdrecht. Aanmelden voor de excursie is mogelijk via ansbaar@gmail.com of 06-13854825. Aan de excursie kunnen maximaal 40 personen deelnemen.

Als maatstaf voor deelname geldt dan ook het lidmaatschap van de kring en de volgorde van aanmelding. Voor deelname aan de excursie vragen wij een bijdrage van € 12,50, per persoon. Dit is inclusief koffie/thee met wat lekkers, entree kasteeltuin en bijdrage boot. Uw aanmelding zien wij graag spoedig tegemoet. ■

Lezing over de geschiedenis van het Amsterdam-Rijnkanaal

Vóór vrijdagavond 3 oktober staat een lezing over de geschiedenis van het Amsterdam-Rijnkanaal op het programma.

Die avond komt de heer Hans van Bommel uit Maarssen vertellen over de totstandkoming van het Merwedekanaal aan het einde van de 19e eeuw. Na ingrijpende aanpassingen ging het kanaal vanaf 1952 de geschiedenis in onder de naam Amsterdam-Rijnkanaal.

Grondig bronnenonderzoek leverde heel bijzondere gegevens op, onder meer over grondonteigeningen en de huisvesting van de mensen die bij de aanleg werkzaam waren. Daarnaast over de bouw van bruggen, sluizen en de woningen die gebouwd werden voor de mensen die dit alles moesten gaan bedienen. Het blijkt dat het graven van dit kanaal, een proces dat ruim tien jaar duurde, grote impact heeft gehad op het leven in de regio. Het traject dat besproken wordt loopt van Nigtevecht tot Zuilen. Het verhaal wordt opgeleusterd met uniek beeldmateriaal. De

lezing wordt gehouden in de Bergplaats, Kerkstraat 7 en begint om 20.00 uur.

De toegang is gratis. ■

Detail van de foto op pagina 3. De torens van Abcoude.

Schenkingen

Riet Sirre

- Diverse foto's

Ton Hageman

- DVD wasverzorging "Nederhorst"

Henk Tesink

- Woordenboek van Van Dale in drie delen, editie 1999

Anoniem

- Fotoboek etc.: Nalatenschap Han van Asselt

Een van de kunstwerken uit het einde van de 19e eeuw.

Oorlogsherinneringen

Oorlogsbelevissen van Klaas Kostelijk (Jaapzn), geboren in 1933 in de Horstermeer. Tot zijn 39ste is hij tuinder geweest. Toen kon hij na tegenslagen (teruglopende prijzen, doorgedraaide groente) gelukkig bij de NERA aan het werk. Hij was, na de pas opgerichte tuinbouwschool in Naarden gevolgd te hebben, al jong bij zijn vader aan de slag gegaan. Klaas verzuchtte: 'tuinder is geen vak, het is een roeping'.

Klaas
Kostelijk

Al dit Vechtwater liep de polder in via het boezemkanaal. De foto is van een later tijdstip.

Onder druk van de dreigende oorlog in Europa besloot de regering de Nieuwe Hollandse Waterlinie gevechtsklaar te maken. Daartoe behoorde ook het onder water zetten van een aantal polders rondom Amsterdam. Eén daarvan was de Horstermeerpolder.

Het toenmalige polderbestuur had van Defensie de opdracht gekregen zo gauw er oorlog uitbrak de pompen van het gemaal net zo lang stil te zetten tot de polder 20 tot 30 cm onder water zou staan.

Op de tiende mei 1940 (ik was 6 jaar) gebeurde het, de Duitsers vielen Nederland binnen. Alle inwoners van de Horstermeer moesten, net als de rest van de gemeente, huis en haard verla-

De verdwenen brug over het boezemkanaal van dichtbij.

ten. De meeste Horstermeeders kwamen in Noord-Holland terecht, in de dorpen Zwaag en Wognum, tussen Alkmaar en Hoorn. We moesten verzamelen op het rangeerterrein Blaricum, tussen Hilversum en Bussum en konden dan met de trein naar Noord-Holland, ik meen naar station Zwaag.

Een aantal jaren na de oorlog. Vader Jaap heeft geen koude handen meer.

We zouden in de loop van de dag vertrekken, maar de trein kwam pas in schemerdonker. Uiteindelijk vertrokken we laat in de avond zonder enige verlichting, omdat anders de kans bestond dat de trein gebombardeerd zou worden door de Duitse luchtmacht.

We waren misschien een half uur onderweg, toen de trein heel plotseling stopte, mensen vielen om en de koffers en tassen vielen uit de bagagerekken.

Vrouwen en kinderen gilden en huilten van schrik en angst. Het was stikdonker en niemand wist wat er aan de hand was, de paniek was compleet!

Ik meen dat het alweer iets lichter was toen we in Zwaag van het station naar de groenteveiling liepen. Wij werden opgehaald door boer Vlaar met paard en wagen.

Ik moest in de stal slapen, mijn bed stond in een hok met hekken. De zoon van Vlaar, Piet, haalde 's avonds de schapen uit het land en dreef ze in de stal achter die hekken. Die beesten liepen maar te blèren, erg goed slapen deed ik dus niet. Daarom heb ik nog steeds een hekel aan het geblaas van schapen. Verder ging het wel; goed te eten en veel speelruimte. Na een dag of veertien mochten we weer naar huis

In de laatste jaren van de oorlog kwamen er mensen uit de stad (o.a. Amsterdam) naar de Horstermeer om groenten en aardappels te halen. Vooral in de winter '44-'45, op de fiets met massieve banden, of zonder banden. Als de fietsen gevorderd waren door de Duitsers, kwamen ze lopend met een kinderwagen of een houten bak op een kinderwagenonderstel.

Jan en Alie kwamen zelfs met een zeilboot uit Amsterdam over het Merwedekanaal, door de sluis van Nigtevecht en de Vecht. Er lag toen een ophaalbrug in de Vreelandseweg over het boezemkanaal. Zo konden ze tot aan de loswal achter het poldergemaal varen. Dan brachten ze met een geleende kruiwagens aardappels en groente in de zeilboot. Het echtpaar zorgde wel dat het voor donker weer in de stad was.

Op een keer waren ze op weg naar huis, toen ze Duitsers op de sluis van Nigtevecht zagen lopen. Jan kroop onder de voorplecht en Alie stapelde de groentezakken er weer voor. Ze kon niet zo goed zeilen, want er was bijna geen wind. Alie peddelde de sluis in en uit, groette de Duitsers heel vrolijk en mocht gewoon doorvaren. Maar de volgende reizen durfde Jan toch niet meer mee om groente te gaan halen. Dus kwam Alie alleen uit Amsterdam op de fiets.

Jan had de leeftijd om opgepakt te kunnen worden door de Duitsers voor de "Arbeitseinsatz". Hij zou dan bijvoorbeeld spoorlijnen moeten herstellen, want die werden heel vaak gebombardeerd door de geallieerden. Ook in hun fabrieken hadden ze mensen nodig.

Op een keer, het was zaterdagochtend, kwam Alie op de fiets uit Amsterdam voor groente. Er stonden een paar mensen bij de schuurdeur, maar tante Alie stapte de bijkeuken in, om zoals altijd, koffie te drinken. Maar op het tafeltje in de bijkeuken stond een grote pan erwtensoep te sudderen op het driepits-oliestel. Toen ze dat rook, streek zij het vaantje. Alie viel flauw van de honger. Ik zag haar liggen en riep de keuken in: 'Moe kom, Alie is gevallen'. Dus moe kwam op haar knieën bij haar zitten en zei: 'Lieve kind wat is er toch?' Moe legde een nat washandje op haar voorhoofd en Alie begon weer te bewegen. Ze zei: 'Het rook hier zo lekker, en ik heb zo'n honger. Vanmorgen was er niets meer te eten in huis, ook niet voor Jan en de kinderen, dus ben ik maar op de fiets gestapt.' Toen zei moe: 'Dan zal ik nu een paar boter-

hammen met boter en suiker voor je maken en die ga je langzaam opeten. Voordat je dan straks naar huis gaat fietsen krijg je van mij nog een paar boterhammen en een bord erwtensoep.'

Zoals we nu leven, kun je je haast niet voorstellen hoe het was; Altijd zorgen en angst voor vliegtuigen met bommen, razzia's en voor controles door Duitse militairen. Veel mensen hadden een carbidlamp die een prachtig helder wit licht gaf. Maar dan moest je wel je ramen goed blinderen met zwart papier. Want als de Duitse militairen, die 's avonds en 's nachts patrouilleerden, van buiten af licht zagen, waren ze in

*Schaatsen op de Middenweg... (misschien 1979?)
Geen weer om spruitjes te plukken.*

staat door de ramen heen te schieten. In het gemeentehuis van Hilversum woonden 80 Duitse soldaten onder bevel van een commandant. Deze stuurde er een aantal manschappen op uit om eten te vorderen, ook fietsen werden dan meegenomen.

Als er in de herfst een varken of een kalf werd geslacht en de Duitsers kregen er lucht van, dan kwamen ze zelfs met een

gepantserde auto om de hele handel in beslag te nemen. Er werd in de polder ook tabak geteeld, als je het niet goed verstoppte, namen ze dat ook mee.

In dat gemeentehuis in Hilversum werkte ook nog een groep gemeenteambtenaren, één van hen was bij de Hilversumse ondergrondse verzetsbeweging. In de Horstermeer woonden ook mensen die in “het verzet” zaten, onder andere de heer C. Lam, die had telefoon omdat hij voorzitter was van het polderbestuur. Hij ontving dan wel eens telefonisch bericht dat er een razzia op komst was, of dat ze 's avonds kwamen controleren of er niet stiekem naar de Nederlandse programma's van de B.B.C. geluisterd werd. Als ze je snapten en ze kwamen er achter dat je bij het verzet zat, kon je door een vuurpeloton worden doodgeschoten.

Een veld met digitalis. Handel voor Dr. Vogel in Elburg. Het werd gebruikt tegen hartkwalen.

Soms moest ik weleens een krantje rondbrengen onder andere “Trouw”, een krantje over de oorlog aan het front en over het ondergrondse verzet in de regio, dus geheim, niemand mocht het zien of weten.

Op een dag, er stonden misschien wel 20 mensen voor groente bij de schuur en op het erf, kwam er een V1 over. Precies boven de polder stopte de raketmotor. Zo'n rotting viel dan recht naar beneden, met aan boord wel 400 kg dynamiet. Als hij in bewoond gebied terecht kwam, was de ramp niet te overzien. Dus er ontstond paniek op het erf, mensen holden de schuur en het huis in, sommigen gingen buiten tegen de muur liggen. Drie vrouwen vluchtten via de keuken de kelder onder de trap in. De V1 plofte nog een tijdje door en kwam uiteindelijk in een polder bij Diemen terecht, waar hij explodeerde. De rest van de middag bleef het rustig. De mensen gingen met groente naar huis, op de fiets of lopen met de kinderwagen. Om 6 uur was het tijd om te eten. Pa deed het deksel van de juspan om het vlees te verdelen, nou dat viel niet mee, want het vlees en het vet waren eruit gehaald. 'Potverdorie' zei pa, 'dat hebben die wijven mee gejat!'. 'Nou, nou een beetje kalm pa' zei moe, 'die mensen hadden honger en dat hebben wij nog nooit gehad.'

Eind '44 kwam er een V1 in een tuin terecht bij een villa langs de 's Gravelandseweg bij Hilversum, die mensen hadden meteen een vijver in hun tuin en de hele omgeving geen glas meer in de ramen.

Toen begin april 1945 duidelijk werd dat de Duitsers echt van plan waren om onder andere de Horstermeer flink onder water te zetten, spraken vader Cor v.d. Broek uit de Kuijerpolder en mijn vader Jaap Kostelijk met elkaar af dat als het zover was hij met paard en wagen de familie Kostelijk, er waren inmiddels zes

Een in 1935 gebouwde kazemat (Overmeer genaamd) om de verzwakking van de Nieuwe Hollandse Waterlinie door het graven van het Hilversumskanaal op te vangen.

kleine Kostelijkjes, op zou halen. Hij zei: ‘Kom maar zolang bij ons wonen, waar plek is voor 8 is ook wel plek voor 16’. De beide vaders zaten allebei in de polderbesturen, en ze kerkten in dezelfde kerk, daarom kenden ze elkaar al langer.

Half april '45 kwamen er een paar “hoge omes” van de Duitse defensie die het gemaal verzegelden. Voor de uitlaten van de pompen hingen luiken die automatisch dichtgingen door de druk van het hogere waterpeil van het boezemkanaal. Ze gaven de machinist van het gemaal de opdracht deze luiken omhoog, dus open, te trekken, en de kettingen met hangsloten vast te zetten. Zodoende kon het hoge water uit de Vecht continu terugstromen via de pompen de Horstermeer in. Dat gebeurde op dinsdag en die Duitsers spraken af dat ze vrijdags terug zouden komen om de zaak nog eens te bekijken. Dat viel dus niet mee.

Een paar inwoners van de Horstermeer hebben toen 's nachts de buizen van het gemaal dicht geptopt met hooibalen.

In de nacht van vrijdag op zaterdag kwam er bij buurman Lam een telefoontje van het verzet uit Hilversum dat de Duitse Genie zaterdagmorgen de dijken van het boezemkanaal gingen opblazen met dynamiet. Dat zou gebeuren om ongeveer 7 uur 's ochtends.

Boer Sander van der Heeden, woonde toen op de boerderij waar nu Helmut Smits woont. Hij had het jaar daarvoor met vader Kostelijk afgesproken dat de achterste akker tegen de tocht geploegd zou worden en vol met spruitkool gezet werd.

Dat moest van de Duitsers; iedere veeboer moest een bepaald percentage van zijn land gebruiken voor de teelt van groente, in het kader van de “voedselvoorziening”. Wij kregen dus van buurman Lam het bericht dat het ging gebeuren!! Moeder Kostelijk in paniek, want vader Kostelijk was samen met Freek (een onderduiker uit Aalsmeer) van huis gegaan om die akker te gaan ploegen. Die lag een kilometer van huis!!

Dus kreeg ik om kwart over 7 de opdracht: 'Ga direct naar pa en zeg dat hij onmiddellijk naar huis komt. Hard lopen hoor!' Ze wist dat ik anders misschien onderweg kievietseieren ging zoeken?! Ik was 400 meter onderweg, net voorbij de dwarsloot, over de balk, toen ik een harde dreun hoorde. Ik keek naar het gemaal en zag een zwarte zuil van bagger in de lucht staan, boven het boezemkanaal. Enkele seconden later volgde nog zo'n dreun. Toen ik bij mijn vader kwam stroomde de tocht al de verkeerde kant op. Wij terug naar huis.

Klaas zit tevreden te wezen anno 2014.

Anderhalf uur later was Van de Broek er al met paard en wagen. Wat er verder allemaal gebeurde weet ik niet goed meer.

Moe ging al heel gauw met de kindervan met de jongsten erin lopend richting de Eilandseweg, ik moest mee lopen!! Om mijn moeder te helpen.

Toen we ongeveer bij Willem Snel liepen, het was toen misschien half tien, stroomde het water over de dijk van de Prutpolder de Horstermeer in. Toen ik dat zag zei ik: 'Moe, kijk eens zoveel water de polder instroomt, het lijkt wel een platte bak met glas erop'. 'Ach jongen, hou toch op', zei ze, 'ik vind het

verschrikkelijk,' en ze begon weer te huilen. Ik ging achter haar lopen en heb maar niets meer gezegd.

Op het Eiland bij de familie Van de Broek vond ik het best leuk; maar het duurde niet lang, ik geloof een maand. Toen ging het Eiland ook onder water. Het water stond hier lang niet zo hoog, ongeveer 30 cm op de Torenweg en ongeveer 80 cm op het land. (Maar op de Middenweg stond het water 1,5 meter hoog en in de huizen tot 1.60/1.70 meter, tot de schakelaar van de verlichting.) De huizen langs de Vecht bleven meestal droog omdat die tegen de Vechtdijk aan gebouwd waren.

Op de Eilandseweg kon je heel ver naar het Westen kijken, dan zag je voedseldroppings door Engelse vliegtuigen boven Schiphol. Er vloog een keer zo'n groot transportvliegtuig boven de Dammerweg. Aan het einde bij de Hinderdam keerde het en vloog weer terug tot Overmeer. Daarna vloog het weer heel laag boven de weg, tot bij de kruidenierswinkel van A. Snel. Daar gooide het drie zakken met tarwemeel naar beneden. De eerste kwam op de Dammerweg terecht en barstte open, de tweede op de kant van de Reeveerdijk. Deze zak bleef heel, de derde viel in de Reeveerdijk. Het was een geschenk uit de hemel voor de dorpelingen! ■

Naschrift: Een jaar later (mei 1946) stond er een artikel in de Gooi en Eemlander dat de veiling groente doorgedraaid had (het bracht te weinig op). "Nog geen jaar na de hongervinter beleven wij het ongelofelijke feit dat kostelijke, vitaminerijke groente bij wagenladingen tegelijk naar de mestvaalt wordt gereden". De verontwaardiging was groot!

Gerard Baar

Van melkboer-kar tot disco-kar!

Het zal 1965-1966 geweest zijn, ik was 11 jaar en zat voor de tweede keer in klas vier op de Jozefschool bij meester Baar. De meester deed zijn best, maar mijn aandacht richtte zich meer op geluidstechniek.

Herman Schilder

The Downwood Rock(Rot)band 1969.

In ons dorp waren meer mensen met geluidstechniek bezig zoals Baar (bij Kaandorp), Ketelaar (vader met eigen winkel) en Snel, die met een geluidswagen door Overmeer reed om de feestaankondigingen in het dorp om te roepen. Wij houden daar altijd achteraan.

Oude radio's vond ik interessant, ik wilde weten waarom er zoveel verschil in geluid was. Zowel thuis op de zolder in de Wethouderbloklaan 16 als bij m'n vriend Adrie op de Dwarsweg in de Horstermeerpolder hielden wij ons uren bezig met geknutsel aan radio's. We kregen of kochten defecte apparaten die we met de fiets ophaalden. Later gebruikten we de Solex van de moeder van Adrie. De verzameling apparaten lag opgeslagen in een garage.

De muziek op o.a. Radio Veronica op 192 kreeg door de ten gehore gebrachte klankkleur steeds meer invloed op mij. Voor kruidenier Schoordijk in de Brugstraat in het dorp bracht ik folders rond. Eerst vouwen na schooltijd en daarna de Overmeerseweg en de Damerweg helemaal aflopen.

Rond mijn 13e jaar ging ik bij melkboer Dick van de Panne werken, ik reed mee met de melkkar, op zaterdag in Overmeer en in de zomervakantie ook in de Horstermeer. Zo verdiende ik het nodige geld voor de aankoop van apparatuur. Intussen zat ik op de LTS in Weesp, de lessen elektra en elektronica bevestigden de door mij aangeleerde kennis van die materie. We feestten er lustig op los op de Snip in de Horster-

Met de Opel van Van Wijngaarden.

meer bij André. Deze feestjes boeiden Adrie niet. Daardoor trok ik op met André van de Hinderdam, later kwam Peter van de Overmeerseweg erbij. We deden ons best onze droom, een disco, te beginnen. André had al een naam gekozen: Discotheek Sydney!

Op zoek naar de juiste locaties heb ik alle hoeken van Nederhorst den Berg gezien. Tenslotte belandde ik bij André op de Hinderdam en zomers zetten we onze activiteiten voort in de stallen van boer Schuurman. We maakten de stallen schoon en mochten van Evert die ruimte zomers gebruiken. André stimu-

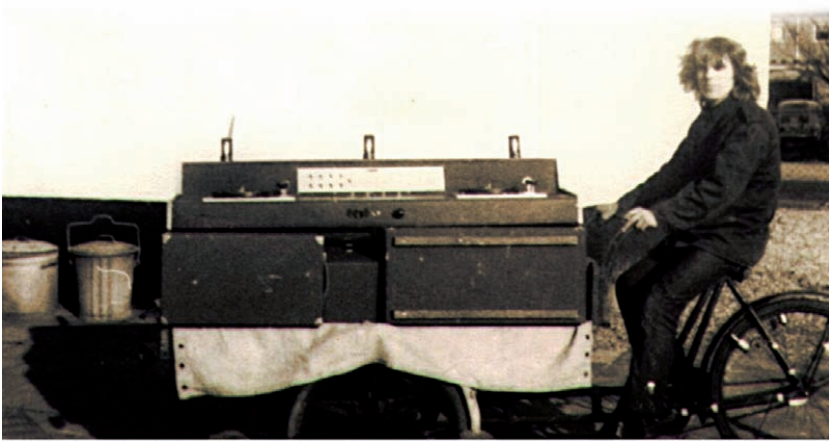
Jingles thuis maken.

leerde ons om door te gaan met geluid. Ik maakte daar ook mijn eerste versterker. Ik verbouwde daartoe een oude radio. Deze versterker gebruikten we op onze eerste drive-in show (Sydney)-avond op het podium in het Jeugdgebouw (nu de Bergplaats). Dit eerste feestje kwam tot stand onder het mom van: "voor de jeugd van Nederhorst den Berg is niets te doen in het dorp". Later draaiden we daar met heel veel power 2 x 120; alle jeugd van het dorp kwam erop af. We verplaatsten de spullen met de fiets. De ouders en een broer van André hielpen ons bij het brengen van de grote apparatuur en aanvullende benodigdheden.

Er was veel concurrentie: de drive-in show Davida van Harry & René, discotheek Supersound met jongens uit Driemond, later discotheek Wesopa Sound op Uitermeer bij Weesp. We merkten dat iedereen ons volgde, edoch André en ik wilden de grootsten zijn. De klankkleur in de muziek bleef mij boeien en ik probeerde steeds iets nieuws op dat gebied. André had plannen in het Jeugdgebouw, hij maakte daar elke veertien dagen muziek en naar we begrepen hebben, met succes. André en ik groeiden uit elkaar rond 1972. Hij bleef daar, met zijn broer Cor en nieuwe apparaten, tot in 1974 muziek maken.

In 1973 gingen we bij Peter aan de techniek werken, pasten apparaten aan en experimenteerden het hele jaar door. Atie uit Weesp en René kwamen ook meedoen. We kenden elkaar van de LTS uit Weesp. We concentreerden ons op Weesp want in Nederhorst den Berg was er weinig kans.

De disco-kaar 1973.

Je had daar al Sydney in het jeugdgebouw en Davida van Harry en Peter. Zo ontstond op de Overmeerseweg The Music People. Wij - Atie, René, Peter en ik - legden contacten in Weesp en startten The Music People drive-in discotheek. We hadden (voor die tijd) erg mooie en compacte apparatuur. Een zelfgebouwde mengtafel met drie schuiven, een Power City versterker en een box (weer mono dus).

We verwierven ook een goedwerkende, niet rondzingerende microfoon en dat was in die tijd echt een luxe.

Discobar 1973 bij 'The Victory'.

Vervolgens belandden we in de bakkerij van bakker Van Wijngaarden op de Overmeerseweg. Daar gingen we weer sleutelen, waarmee ik m'n halve jeugd heb doorgebracht. Door in Weesp op te treden ontstond het vervoersprobleem, want een jongen van 17 jaar heeft geen rijbewijs en ook geen auto. Er kwam hulp. De vader van Peter was zo vriendelijk om ons met zijn Opel stationwagen te brengen.

Wapen van Nederhorst 1974.

Dit was echter niet altijd mogelijk omdat hij ook heel druk was met broodbakken bij Roukens. Peters vader en moeder hebben altijd meegeleefd en interesse getoond in ons doen en laten in de muziek. Het vervoer bleef lastig totdat Peter een bakfiets versierde.

Het zal december 1973 of 1974 geweest zijn toen wij, met een fors gewicht aan apparatuur op die bakfiets, op pad gingen om een draaiavond bij The Victory (voetbal) in Weesp te verzorgen. Van de heenweg staat me weinig meer bij, wel dat we stug doorgezet hebben om er te komen. Om beurten fietsten of duwden we en stonden af en toe stil om op adem te komen.

De terugweg, midden in de nacht om half één, verliep geheel anders. De ap-

We gingen de 'sGravelandseweg af, staken over naar het fietspad langs de Loodijk. Vervolgens linksaf vlak langs de Vecht naar Nederhorst den Berg. Achteraf gezien was het een erg linke rit. We hadden geen of slecht licht van een dynamo op de kar. Bij de Ballast kwamen we half in de onderkant door een passerende vrachtwagen. We tobden de lange rechte Spiegelweg af, tot de bocht van de Dammerweg. We stimuleerden elkaar en verdeelden onze krachten goed. Het was wel het zwaarste stuk, we schrokken af en toe behoorlijk van de langsrijdende auto's. Hoe we thuis gekomen zijn en alle apparatuur weer in de oude bakkerij gezet hebben, weet ik niet meer. Na een aantal keren met de bakfiets op sjouw te zijn geweest, vonden we mensen die ons wel met de auto wilden vervoeren.

Discobar 1979 thuis.

paraten hadden we weer goed op de bakfiets geladen, Peter had daar veel ervaring mee. Het weer was bar en boos, er was zo'n 10 centimeter sneeuw gevallen. We glibberden, vanaf The Victory, met de kar en veel helpende handjes, het hoogje van 3 à 4 meter op.

Het eenjarig bestaan van The Music People moest gevierd worden en wel in het Wapen van Nederhorst. Dat gebeurde op 14 december 1974. We vonden het leuk om dat samen met disco-collega's te vieren om de onderlinge verhoudingen te verbeteren en elkaar beter te leren kennen.

Vanaf vrijdag 13 t/m zondagavond 15 december kregen we het Wapen gratis tot onze beschikking, eten en drinken moesten we wel betalen. We hadden alle bekenden uitgenodigd, 's middags kwamen goede vrienden, onze ouders en enige bestuursleden van de voetbal vereniging The Victory omdat daar The Music People in 1973 was

Discobar 1973 bij 'The Victory'.

begonnen. Vele jaren zijn we zo doorgegaan, tot mijn 25e dacht ik. Vanaf 1976 bezaten we een mini(auto) met aanhangwagen, later beschikten we over een Toyota Corolla stationwagon.

Begin jaren tachtig kwam er een einde aan The Music People. Ik ging in Weesp wonen. Onze disco zorgde door onze

brede invalshoek in de muziek, voor de nodige concurrentie bij de gevestigde jongerencentra (Flat, POC en Achter het Vosje). Die richtten zich helaas op een beperkt aantal muzieksoorten. Ik denk wel dat we de trend gezet hebben voor feestavonden, want tot laat in de jaren negentig hoorde ik nog steeds hoe leuk het altijd in Weesp was.

Met dank aan allen voor mijn leuke jeugd in Nederhorst den Berg. ■

Het Armenland (aan de overkant van de Vecht)

Wanneer u vanaf de Torenweg linksaf het Kleine Eiland (de Horn) opgaat, ziet u na een halve kilometer meter aan de overzijde van de Vecht een stuk grond waar met tussenpozen aan de aanleg van een tuin wordt gewerkt.

Gerard
Baar

De eerste foto geeft zo'n beetje de richting aan waarin u naar dit hek moet kijken. De tweede opname, genomen vanaf de Vreelandseweg in Nigtevecht, laat tussen de boerderij Coertvecht en een niet zo oude villa een stuk weiland zien, dat door oudere Nigtevechters nog altijd "Het Armenland" wordt genoemd. Aan de horizon tekenen zich de rijen bomen af, die aan weerszijden van het Amsterdam-Rijnkanaal staan (voorheen het Merwedekanaal). Ze buigen allemaal en beetje naar het noordoosten, vanwege de heersende zuidwestenwind sinds ze gepoot zijn.

Het kanaal doorsnijdt vanaf 1892 dit in 1742 van de laatste Overmeerse menist (mennoniet), Cornelis Floris Molenaar, geschonken land aan de gereformeerde

diaconieën van Nederhorst den Berg en Nigtevecht. De bedoelde vier morgen land strekten zich uit tot de Indijk, welke nu doorsneden wordt door die brede scheepvaartroute.

zelfde Indijk eveneens de grens aan van de RK Parochie Maria Hemelvaart. Bij het lezen van de naam Overmeer moet u bedenken dat de hele gemeente Nederhorst den Berg toentertijd op

Vanaf de Vreelandseweg in Nigtevecht. In de verte zien we nog een overblijfsel van de Indijk.

Deze binnendijk begon bij de Velterslaan (de grens tussen Holland en Utrecht) en liep in een grote boog naar de Vecht tegenover het buiten Welgelegen aan de Bergseweg in Vreeland. Later kreeg dat de naam Groot Kantwijk en was jarenlang in gebruik als de proefboerderij van Twijnstra Veevoeders (later UD) uit Maarssen.

Nu is daar na grondige verbouwingen van alles gevestigd, waaronder een paardenpolo centrum. Vanaf 1854 gaf die-

Deze is met de rug naar het dorp genomen.

alle kaarten onder de naam 'Overmeer' aangegeven stond. Zelfs de westkant van de Vecht waar Molenaar volgens de akte heeft gewoond. Het menistenkerkje heeft wel in deze buurtschap gestaan.

De jaarlijkse pachtopbrengst moest, voordat de schenking in 1742 plaatsvond, al vanaf 1660 besteed worden aan ondersteuning van de huisarmen van Nigtevecht, Vreeland en Overmeer (Nederhorst den Berg), ongeacht het geloof dat ze beleden.¹ De tegenwoordige eigenaar is boer Harry van der Laan van de boerderij Coertvecht, die al een paar eeuwen in het bezit van de familie is. ■

¹ *Geïnteresseerden kunnen hier meer over lezen in Werinon Nr. 69, december 2008. Daarin staat een artikel 'Meer over Overmeer (1). Mennonitische Gezindte in Overmeer' van Jan Baar.*

Gerard van der Meer, laatste telg van een schippersgeslacht (1)

Gerard is in 1935 op het zeilschip 'Vertrouwen' (een ronde aak met motortje) geboren als zoon van Toon van der Meer en Annie Dubelaar.

Gerard Baar

Schilderij van het zeilschip 'Vertrouwen'.

Zijn vader Toon was in 1900 op de tjalk 'Christina' ter wereld gekomen, een zeilschip waarmee Gerards' opa Jan bezig was land op te hogen in Amsterdam. Het moet ongeveer op de plek geweest zijn waar Betondorp ligt, het door Cruyff bekend geworden deel van die stad. Toon heeft nooit met de haam (een leren juk) over de schouders dat schip hoeven jagen (al lopend op het jaagpad een boot voorttrekken). Zijn zuster Tonia (die later, na een café in Overmeer uitgebaat te hebben, een sigarenwinkeltje aan de Overmeerseweg in datzelfde Overmeer runde) daarentegen wel. Ze is evenzogoed dik 90 jaar geworden.

Tegen de tijd dat Toon sterk genoeg zou zijn, kocht zijn vader een opduwertje. Dat was een achter de boot

vastgemaakt bootje met een motor, die het schip voortduwde. De roerganger bleef op het schip zelf baas over de besturing. Het jagen was verleden tijd, maar er bleef genoeg ander werk over.

De loopplank en kruiwagens met ijzeren wielbeslag behoorden tot de belangrijkste aan boord aanwezige attributen. Gecompleteerd door een aantal schoppen en scheppen in alle maten voor het veelvuldig voorkomende graaf- en schepwerk. Het schip vullen of leegmaken met kruiwagens vereiste een bepaalde techniek. Als je te grote stappen nam bij het rijden over de loopplank, haalde je de wal of het schip niet. De plank begon dan steeds harder te veren, waardoor de kruiwagen in het water belandde, soms met kruier en al. De enige manier om de klus te kla-

Toon van der Meer en zijn vrouw Annie. Ouders van Gerard. Rechtsachter de Garstenmolen.

ren was het vrachtje al dribbelend van of naar het schip te brengen. Gerard heeft dat jaren op die manier moeten doen omdat zijn vader nooit zo erg te porren was voor nieuwe vindingen. Zelfs zijn voorstel om een paar kruiwagens met luchtbanden te kopen, hield deze lang tegen.

Het vervangen van de aak het 'Vertrouwen' door een echt motorschip,

Bab van der Meer-Meijer hangt de was op naast enkele teervaten ter reparatie van bijvoorbeeld de Eilandseweg.

ongeveer rond 1936, was voor vader Toon zijn laatste grote investering. Hij nam het schip 'de Hoop' over van zijn broer Frans, omdat deze machinist kon worden op het gemaal van de Hornen Kuijerpolder. Samen de kost verdienen met die schuit zat er niet in. De overname bracht wel met zich mee dat er constant werk voorradig moest zijn.

Het geluk lachte Toon op dat moment toe. In Vreeland stond een melkfabriek op de plek waar Van Leer zijn vatenfabriek wilde bouwen. Hij ging een week of wat na de aankoop van de boot eens bij de sloep van dat gebouw kijken. Na aan de praat geraakt te zijn, bleek het dat de aannemer enorm met het puin in zijn maag zat. De man had er een doos goede sigaren voor over om het kwijt te raken. Dat was niet tegen dovemans oren gezegd, vader Van der Meer moest alleen nog een afnemer zien te vinden. Toevallig ontmoette hij een paar dagen later op de schip-

persbeurs van Amsterdam een handelaar die dringend om puin verlegen zat. Volgens Gerard kreeg vader Toon een uitzonderlijk beste prijs, zodat hij het grootste gedeelte van wat het schip hem had gekost (circa 3000 gulden) tamelijk snel af heeft kunnen lossen.

De crisisjaren kwam zijn vader aardig door, hij pakte van alles aan. Zijn motto luidde: “beter werk tegen een lagere prijs dan hele dagen thuiszitten, daar zijn wij de mensen niet naar”. Hij schuwde zwaar werk geenszins. Met Frans Welle van tuinderij Stilhorn kwam hij bijvoorbeeld tot overeenstemming over het afgraven van de bovenste laag (circa 30 cm) van diens vier hectare tuingrond, welke uit slecht waterdoorlatende kleigrond bestond. Het afgraven van die kleibodem vond natuurlijk in gedeeltes plaats omdat de tuinbouw gewoon door moest kunnen gaan.

Vader Toon beschouwde het werk als welkome opvul-uren, die bovendien geld opbrachten. Rijkswaterstaat betaalde tien cent per kubieke meter. Alle partijen waren gelukkig, daar ging het maar om.

Hij bracht eigenhandig kruiwagens naar zijn schip tot het vol was, waarna hij richting Diemen voer. In de buurt van de Diemerzeedijk meerde hij dan de boot af, want daar verhoogden of versterkten polderwerkers met o.a. zijn aangevoerde klei deze belangrijke waterkering die het geweld van het IJsselmeer diende te keren. Van der Meer bracht zijn vracht daar even zo vrolijk weer aan wal, ondanks dat het leegmaken van het ruim veel zwaarder werk was. Naarmate hij dieper kwam te staan, nam de hoogte naar de te vullen kruiwagens toe. Toon

beheerste de slag om de schop boven het hoofd leeg te gooien tot in de puntjes. Zoon Gerard leerde die handigheid weer van hem. Hij heeft er langer dan hem lief was gebruik van moeten maken, vaders bleven vroeger lang de baas.

Eind 1944 namen de Duitsers het besluit beslag te leggen op alle in de Vecht liggende schepen, ze zouden ermee naar Engeland willen varen! Zijn vader kreeg er lucht van en nam het besluit 's nachts naar Fort Hinderdam te varen, hij wilde zijn schip niet kwijt. De sluiswachter kon 'De Hoop' nog net schutten, voordat Ballastmedewerkers de sluis onklaar maakten. De boot heeft een jaar aan de kant gelegen bij de speelplaats van de Jozefschool. Niet helemaal aan wal, want het gezin moest van een paar planken gebruik maken om aan land te komen.

Dit ziet er een stuk moderner uit.

Achteraf gezien was dat vlakbij het houten boerderijtje van zijn toekomstige schoonvader Dirk Meier (gehuwd met Francien Stalenhoef, dochter uit het eerste huwelijk van Gijs Stalenhoef, de stichter van Wasserij Welgelegen). Gerard trouwde in 1961 met Bab, de dochter van Dirk.

Zij herinnerde zich nog dat ze in mei 1945 als de wiedeweerga van haar vader een achter hun stal gelegen akker met pas gepote aardappelen leeg heeft moeten halen om ze te redden voor de gevolgen van de inundatie.

De twee buurtjes leerden elkaar toen al kennen natuurlijk, maar hebben slechts een half jaar samen bij de nonnen op de school aan de Dammerweg gezeten. Gerard bracht als schipperskind zijn

Vader en zoon aan het werk bij Kasteel Nederhorst tijdens de restauratie in de zestiger jaren.

vroege jeugd door in Amsterdam, een jaar bij een tante, daarna op verschillende internaten. Terug in de Berg kregen ze na een paar jaar verkering.

Hun eerste woning was de directie-keet van de voormalige betonfabriek (Reichart, Smits luchtfilters) aan de Vreelandseweg, welke fabriek anno 2014 net buiten de huidige bebouwing

van Overmeer op haar sloop staat te wachten. De firma Van Kooten timmerde de in goede staat verkerende keet weer in elkaar op de loswal van de familie aan de Eilandseweg, naast de ark van Gerards' ouders. Bab heeft een tijdje het naar binnen gestoven zand te lijf moeten gaan, want van een nieuwe stenen woning was pas in 1970 sprake. Inmiddels waren er een zoon en twee dochters geboren.

Gerard voer in de vakanties graag mee, hij genoot dan van zijn vrijheid. Zijn vader haalde vaak metselzand en grind op in Vreeswijk of bij het Oosterdok in Amsterdam. Het Merwedekanaal was nog niet verbreed en had glooiende oevers waarop koeien graasden. Ieder gras-prietje telde mee in die jaren. Het kanaal was dag in dag uit gevuld met vele schepen en scheepjes, die allerlei handel vervoerden. Het wegtransport stond in de kinderschoenen, het vervoer over water had de touwtjes nog stevig in handen. Hij moest van zijn vader na de lagere school toch naar de MULO op het schippersinternaat van Amsterdam. Het beviel Gerard daar helemaal niet, hij kon zich slecht concentreren omdat hij te onrustig van aard was. Zijn vader besloot dan ook hem na een jaar naar huis te halen. De kosten waren bovendien niet gering, zodat beide partijen vrede hadden met die beslissing. Gerard stapte dus rond zijn dertiende welgemoed het volle leven in. Hij heeft altijd genoten van zijn vrijheid, ondanks dat dit vaak zwaar werk met zich meebracht.

Een van zijn eerste klussen herinnert hij zich als de dag van gisteren. Zijn vader moest in opdracht van de Horn- en Kuijerpolder hier en daar de beschoei-

ingen langs de Vechtdijk repareren met betonnen platen. Die kwamen in 1948 vrij bij het opnieuw in gang zetten van de al in 1938 begonnen verbreding van het Merwedekanaal, die in 1940 ten gevolge van het uitbreken van WO II noodgedwongen tot stilstand was gekomen.

Het polderbestuur, onder voorzitterschap van Rijk Nagel, kon die zware dingen gelukkig voor een zacht prijsje overnemen, want de inkomsten uit de polderlasten waren nauwelijks toereikend om alles goed te onderhouden. Vader en zoon Van der Meer hesen de platen heel eenvoudig op en van het schip met behulp van een aan boord aanwezige bok met een liertje.

Net achter de half vergane paaltjes kon, na wat graafwerk, de betonplaat met dat ding op zijn plek gebracht worden. Echt veel tillen kwam er niet aan te pas, een beetje bijsturen volstond.

Alles moest mondjesmaat gebeuren omdat het asfalteren van de Eilandseweg, vlak na de oorlog, jarenlang behoorlijk op de begroting van de polder heeft gedrukt. De Petersburgseweg, het haakse stuk weg dat het verkeer om het terrein van het voormalige buiten Petersburg weer terug naar de Vechtdijk voert, kwam pas veel later aan de beurt.

Om nog even in de veertiger en vijftiger jaren te blijven, de firma Van der Meer was onmisbaar om de werf van menig Berger en Overmeerder (zo noemden wij de ruimte rond het huis) er na de grote voorjaars schoonmaak op zijn paasbest uit te laten zien. Een paar kruiwagens met grind deed wonderen.

Die jaarlijks terugkerende handel, mogelijk gemaakt doordat ze met “De Hoop” door de Reevaart konden varen, was ontstaan vanwege het feit dat een van de directeurs van Wasserij Vecht en Dijk, Chris Hageman Azn, er op stond om voor de Pasen schoon grind rond zijn woonhuis en bedrijf te hebben.

Het schip 'De Hoop' in het centrum van Nederhorst den Berg.

Handel is handel, vader en zoon gooiden het schip tot de rand toe vol en begonnen zodoende met het afleveren van grind aan het eind van de Damerweg. Na de klanten aan de Berg bediend te hebben meerden ze uiteindelijk af in Overmeer tegenover de betonfabriek (Reichart). Gerard moest toegeven dat hij met een kruiwagen grind op weg naar het einde van de toenmalige nieuwbouw van Overmeer-Zuid, wel eventjes een rustpauze nam.

Een wijs besluit, dat stelde hem toch in staat anno 2013 enthousiast te kunnen vertellen over zijn werkzame leven. ■

(wordt vervolgd)

Terugblik

Gerard
Baar

In het vorige nummer stond in het artikel over bootjesverhuurder Gerard Middelkoop een foto van het oude gemaal van de Spiegelpolder aan de Dammerweg. Volgens een lezer zou het kunnen dat een deel van de leden niet meer weet waar dat heeft gestaan. Zijn opmerking geeft de burger moed, want die suggereert dat hij aanneemt dat de Werinon ook bij jonge leden in de bus komt. Die veronderstelling zou ik graag onderschrijven, maar ik ben bang dat dat niet hard te maken is. Toch geloof ik wel dat heel wat kinderen van

HKN-leden het blad pakken als ze het bij hun ouders zien liggen. Teneinde aan dit hiaat voor het doorgeven van oude beelden aan het nageslacht tegemoet te komen, heb ik een foto genomen om de nieuwe situatie weer te geven. Het woonhuis links staat precies op het in het verleden ten behoeve van de bouw van het gemaal verhoogde terrein. De doorkijk is ontstaan door de afbraak van een oude hoepelbuigerschuur en de lijmfabriek van Klever (v/h Wasserij de Vechtstroom van Henk Franssen).

OPROEP

‘Geuzen en papen’

Discussiebijeenkomst van lezers en belangstellenden met auteurs

—— 2 mei 2014 ——

Op *vrijdag 2 mei a.s.* organiseert TVE een bijeenkomst, waarop lezers van het boek ‘*Geuzen en papen*’ en andere belangstellenden van gedachten kunnen wisselen met een aantal auteurs van het boek.

Plaats: **Wilhelminakerk Bussum**

Tijd: **14.30-17.00 uur**

Deelname is gratis

Wie mee wil doen, wordt verzocht zich vóór 10 april op te geven bij de secretaris van TVE, Julianalaan 10, 1412 GS Naarden.

E-mail: **secretariaat@tussenvechteneem.nl**

Inundatie van de Horstermeer april 1945

Nadat de Duitsers de dijk van het boezemkanaal van de Horstermeerpolder met dynamiet hadden opgeblazen, liep de eerste dag de Meeruiterdijksepolder (Prutpolder) langzaam vol. De bezetter had vooraf het gemaal al onklaar gemaakt. De tweede dag liep het over de lage dijk die de polders van elkaar scheidt.

Herman
Koster

Het gat in de dijk van het boezemkanaal met in de verte de brug en de boerderij 'Rustoord'.

Niet alleen de Horstermeer kreeg met die wilde actie van de vijand om gebruik te kunnen maken van de Hollandse Waterlinie van doen. Bijna tegelijkertijd stroomde de Horn en Kuijerpolder heel snel vol, omdat de Duitsers eveneens een stuk dijk van de Vecht aan de zuidkant van die polder vernield hadden.

Een Horstermeerder, tuinder H. Koster, die op Middenweg 67 zijn bedrijf uitoefende, zag de bui al hangen toen soldaten het gemaal van de Horstermeer stilgelegd hadden. Koster beschreef nauwgezet de handelingen die hij verrichtte om zoveel mogelijk van zijn teelt en het daarvoor gebruikte materiaal te redden. Hier volgt zijn geschreven relaas, aan de stijl en woorden is niets veranderd.

Gerard Baar

Het op schrift gezette relaas van een jonge tuinder, Herman Koster.

'14 april 's morgens de machine onklaar gemaakt, om 1 uur begon het water te rijzen. 's Middags de aardappels, bieten en worteltjes uit de kuilen op de schuurzolder gebracht. En daarna de ramen van de bakken op stapels gezet, de helft buiten en de andere helft binnen.

's Zondags prei gerooid en verkocht, ongeveer 1.000 kilo, later brandhout naar de zolder gebracht.

's Maandags spinazie gesneden, rabarber geplukt, de slootkanten reeds onder water en het land van Kemp reeds blank. 's Middags nog een gedeelte potten uit de grond gehaald, kwamen

*Grondslagen van de Slootgraven
 14 April omgins de machine ontlaas gemaakt
 om 1 uur begon het water te rijzen.
 's Middags de aardappels binten en wortelblijfs met
 de knollen op de schuur volder gebracht. En daarna
 de rannen van de bakken op 4 fopels gezet de
 helft binten en de andere helft flossen.
 's Vondags jacti gereoid en wort brencht ongeveer 1000
 Niba brandhout naar de volder gebreacht.*

Originele tekst.

reeds op. Daarna jonge rabarberplanten uit de grond gehaald, bonenstaken en rijzen naar huis gehaald, stukgehakt en op zolder gebracht.

Van Donderdag op Vrijdag nacht de dijken van het boezem kanaal op geblaazen het water stroomt met geweld de prut polder in. Om half 2 gewekt eerst een stukje spinazie achter de schuur gesneden bij lichte maan. Daarna alles uit de schuur naar zolder gebracht. Om 4 uur het meeste klaar en gewacht tot het dag werd.

Op deze plek stond het boerderijtje van Goedendorp.

Toen naar Ankeveen paard en wagen gehaald het werd hoog tijd, de geiten stonden reeds in het water. De rabarber de geiten en het varken naar Janus gebracht.

's Middags kwam het water al op de weg bij Pappot (nu Klück). De Duitsers maken een gat in de weg bij Goedendorp (nu Dirk van de Broek). Toen ik 's avonds om 8 uur van Ankeveen kwam, stond de weg bij Tijmen Bos (vrachtrijder) vandaan tot Klaas Blom (bij de Machineweg) al onder water.

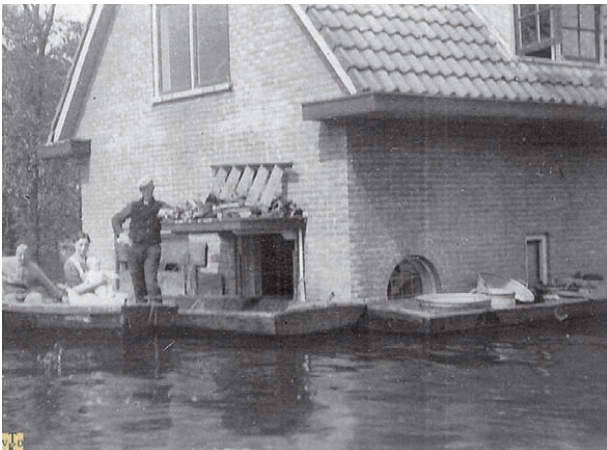

's Zaterdags de meubels naar boven gebracht, de schuur reeds onder water, moest al met de schuit naar de keukendeur varen. 's Middags om 5 uur al door de vloer en al spoedig kon je er op klompen niet meer lopen. Boven alles ingericht en het fornuis gezet.

's Avonds om 6 uur ging Henk Huberts nog op de fiets naar Ankeveen om melk te halen maar moest door het water waden. Hij kon reeds niet meer fietsen. Toen hij om 8 uur terugkwam was de weg van Risselada tot Boogaard nog droog.

's Zondagsmorgens toen wij opstonden was de weg verdwenen en hadden we slecht weer met storm uit het noordwesten. Het water wies toen zo snel dat de stapels ramen in de tuin die 25 hoog lagen er 's avonds onder gingen en het bakken hout dat wij er boven op gestapeld hadden ging drijven. Er liepen zulke golven dat wij er niet heen konden. Van alles begon er langs te drijven, balken planken hokken en alles wat maar drijven kon.

In de boot het gezin Koster, de staande man is vermoedelijk een buurman.

Het was behelpen voor de familie Koster.

Op 25 april heb ik een roeiboot gehuurd bij Spaanse (café Neutraal) op Overmeer waar voor ik 5 pond tarwe 5 pond bruine bonen en verder 2,50 per week moest betalen. Nu konden we er tenminste uit als we moesten om melk of eten te halen. Op de dag dat we de boot gingen halen waren ze be-

zig de schutbalken in de gaten te laten zakken en mochten overal de gaten dichten. Toen stond er hier in de Horstermeer gemiddeld 2 meter water. De week daarna kregen de jongens thuis een stuk land in Nigtevecht om aardappelen en bonen te verbouwen. Toen wij daar aan het spitten waren

kwamen de Amerikaansche en Engelsche bommenwerpers over om voedselpakketten voor de bevolking uit te werpen. De Duitschers waren toen echter nog aan het oefenen en versterkingen maken nabij het fort Uitermeer.

En bij Verdonk waren Russische en Mongoolse vrijwilligers een tankversperring aan het maken. Maar een dag later, 5 mei, was er een wapenstilstand en had de Duitscher zich over gegeven. Op 7 mei hebben wij aardappels gepoot en trokken de eerste Canadeeze Auto Colonnes over de Loodijk. Wij vaarden toen met de boot van hier naar Ankeveen en hadden nergens last van. Alle dijken en kaden zaten onder water.

11 Mei begon de Machine van de Hollandische polder te malen, daarna de Spiegel en de Stichtsche polder. Hier in de Horstermeer moesten eerst de gaten in de dijk van het boezemkanaal gedicht worden met klei uit Nigtevecht. Eerst hebben ze damwand geslagen en toen konden de schutbalken eruit.

Gevolg van de kracht van aanhoudende golfslag.

Zo konden de schuiven met klei bij de gaten komen en op maandagavond 14 Mei begonnen de pompen te malen. Nu, op zondag 27 Mei is er ongeveer 26 cm water af.

En nu is gisteren 26 Mei om 2 uur een groote zuiger van Blankevoort met een Capaciteit van 200 M³ meter per minuut

Een toevallige 'andere' ontmoeting op de Middenweg?

bij Brouwer aan de overmeersche weg begonnen te pompen. En wordt er morgen een gat in de meerdijk gemaakt dan looze wij water in de blijkpolder.

Ondertusschen is hier veel schade door de golven aangericht alle houten schuren en bruggen zijn haast weg gespoeld en liggen aan de meerdijk. Van de huizen is zo goed als geen ruit meer heel terwijl er ook reeds 5 huizen op instorten staan waarvan groote stukken gevel in gestort zijn. Ook buiten de polder is veel schade aangericht in Ankeveen stond ook alles blank maar de weg was nog droog en ze hadden ook geen water in de huizen. Ook de tuinders aan de loodijk en de kwakel zaten tot de rand vol water en konden ook niet op hun land loopen en daar ging ook de meeste groente dood.

Het is Vandaag Zondag maar wij zijn niet naar de kerk geweest. Het waait reeds 2 dagen uit het Zuid. Zuid West en er loopen zulken golven voor het huis recht van de kortenhoofsche dijk af tegen ons huis aan en daar de ruiten stuk zijn rollen ze zoo naar binnen en is het een gruwelijk lawaai benede en klotst het water met geweld tegen de trap op waarvan nu nog 5 treden onder water zitten.

15 Juni op vrijdagmorgen komt de weg boven water tusschen ons huis en boogaard (nu Boeddhistische kerk). Er malen nu 6 diesel pompen en onze 2 eigen pompen. 9 Juni voor het eerst weer in huis geloopt met laarzen aan er stond nog 49 centimeter water op de vloer.

17 Juni op zondagmorgen om half vijf de vloer droog en schoon gemaakt.

24 Juni de weg geheel droog.

25 Juni de schuur schoongemaakt.

28 Juni de kelder leeg gemaakt en de tuin weer droog. Die morgen veel vis gevangen bij de machine een karper van 30 pond en 75 centimeter lang met een sloothaak gevangen. We zijn

De NBM was buiten dienst.

nu aan het broeiramen waschen, ze lagen om de halft buiten en in de schuur op stapels, maar in de schuur waren ze nog meer stuk dan buiten om dat er een grote deur door de golven is uit geslagen. Waren de stapels over de kop geslagen en lagen de ruiten de hele schuur door links en rechts over elkaar.

Bij de Wipbrug op de kruising met de Herenweg bij Ankeveen. De brug overbrugde de voormalige Ankeveensevaart.

Hier lag de grote zuiger van Blankevoort.

Er waren deze week duizende vogels in de polder op het droog komende land zoals eende koeten lepelaars meeuwen en pijlstaarten. In de tuin op de bagger hoopen die het eerst boven gekomen waren lagen veel nesten met eieren van ikstarren of vischdieven.

Naschrift: *Er is in onze streek onnoemelijk veel schade geleden in die laatste dagen van de oorlog. Als u dit verhaal gelezen hebt, geschreven door een eenvoudige man met waarschijnlijk alleen lagere school, zult u zich net als ik nog weleens achter de oren krabben. Ga er maar aan staan, maandenlang rotzooi opruimen zonder*

*de moed te verliezen. Koster heeft leren schrijven volgens de vooroorlogse spelling. Bij de spellingshervorming van 1942 verdwenen de dubbel geschreven klinkers en de **sch** voor de tweede **s** in een woord. Het verslag geeft een inkijkje in zijn karakter. Hij was niet voor één gat te vangen en beschikte*

De kassen van Ruizendaal stonden achter in de polder langs het rechte laatste stukje aan het eind van de Middenweg vanaf Overmeer komend gezien. Nu staan er allemaal villa's en bedrijfsschuren.

Onze vrucht boomen zijn voor het meeren deel dood de meeste hebben diep onder water gezeten op een klaps favoriet na die is nog groen die heeft nog steeds een paar takken bovenwater gehouden.'

onder alle omstandigheden over een aangeboren rust. Het prototype van de landman, nemen zo het valt en gewoon doorgaan. ■

Gerard Baar

Brinkers Mode en Wonen

80 jaar aan de Dammerweg

In het jaar 1881 koopt Hermanus van Deudekom een huis - schuur en erf. Sectie B nummer 629 groot 3 aren en 7 centiaren, het geheel is belast met erfpacht aan de Ankeveensepolder groot f 6,-. De koopsom bedraagt f 3.000,-, de verkoper is Hendrik Kok, werkman uit Maarseveen.

Ruud
Verkaik

Uitzicht op de plaats van Brinkers, vanaf de Ankeveensevaart gezien. Foto is genomen eind 19^e eeuw.

Hermanus is 36 jaar oud en zoon van Jan van Deudekom veehouder op boerderij “Runderlust” gelegen aan de Eilandseweg. Het is aannemelijk dat het een klein polderboerderijtje is wat hij gekocht heeft, op een foto uit omstreeks 1890 is ondermeer een hooiberg te zien. Het geheel is gelegen naast de sluis van de Berger of Ankeveensevaart. De schepen kunnen vanaf de Reevaart deze vaart op en varen dan via de Goog richting s’Graveland en Hilversum.

Vijf jaar later, in 1886 zit van Deudekom weer bij de notaris, hij verkoopt het perceel met de opstallen aan Petrus Vernooij koopman te Nederhorst den Berg. Wat deze koopman precies doet is niet bekend, misschien is hij wel een veehandelaar. Hij heeft het dertien jaar in bezit. Dan verkoopt hij het huis – erf en schuur gelegen aan de rivier de

“Vegt” nabij het Bergerpad, aan meesterslager Hermanus George Bornhijm. Hij mag dan wel meesterslager zijn, veel klanten heeft hij waarschijnlijk niet, enige jaren later gaat hij failliet. Het onroerend goed wordt in het eraanstaande overstaan van notaris G.H.A. Snel uit Weesp, geveild.

De plaatselijke aannemer Willem Hendrikse zet in op f 2.300,-. A.P.Verkaik gaat er twintig gulden over heen, hij koopt het geheel voor Gerard Verkaik, timmerman in Overmeer. Het verkochte is, een huis waarin ene slagerij wordt uitgeoefend met schuur – erf en grond en twee aangebouwde arbeiderswoningen. De beide woningen, B59 en B60 gemerkt, later Stolp 1 en Stolp 2, zijn verhuurd: één voor één gulden per week aan de weduwe D. Bezemer, de ander voor veertig gulden per jaar aan de weduwe J. Bezemer.

Per jaar moet er f 6,- erfpacht betaald worden aan de Stichts Ankeveensepolder. De gebroeders Verkaik hebben het jarenlang in bezit. Na scheiding en verdeling van het onroerend goed in 1927, is alleen Gerard eigenaar van het geheel. Hij is het die in 1934 de boedel verkoopt aan, de in 1876 geboren, Jan Brinkers manufacturier te Nederhorst den Berg.

In de afgelopen jaren is de bebouwing wel uitgebreid, verkocht zijn namelijk, vier woonhuizen met schuur – erf en ondergrond nabij het Bergerpad en de

ren – moestuin en boomgaard aan de Brugstraat. Hij heeft dit in eigendom verkregen door middel van een veiling toewijzing in 1906. Vanuit deze locatie begint zijn vrouw met het verkopen van allerlei textiel zoals zakdoeken, keukendoeken en ondergoed, gewoon als bijverdienste. De boerderij brengt in die periode te weinig op.

Bij de boerderijtjes in de Blijk en Spiegelpolder deed de boerin, om de inkomsten te vergroten dikwijls als bijverdienste verschillende wassen voor de gegoede burgers uit de stad. Zo zijn

Links het perceel van Brinkers, rechts de Stolp (Vaartweg) en in de verte de Stichts-Ankeveense molen.

Reevaart. Bij het kadaster bekend in de sectie B nummer 725 – 726 en 727. In datzelfde jaar koopt Brinkers van de Stichts-Ankeveensepolder enige stroken grond en weg voor de prijs van f 1.740,-. Hierdoor komt de betaling van de jaarlijkse erfpacht aan de bovengenoemde polder te vervallen.

Deze Jan Brinkers heeft een boerderij bestaande uit een wagenloods – schuur

de meeste wasserijen ontstaan. De zaken bij mevrouw Brinkers gaan voorspoedig en al gauw gaat haar man met paard en wagen de boer op. De boerderij wordt afgebroken daarvoor in de plaats komt een nieuw woonhuis en een textiel winkel.

De verhuizing naar de Dammerweg, is een grote wens van zijn zoon Petrus, die later de zaak overneemt. Voor de

Gezicht op de achterkant van Brinkers in de zestiger jaren vanaf de Vaartweg (voorheen de Stolp).

zaak in de Brugstraat wordt in het zelfde jaar 1934, een hinderwet vergunning aangevraagd voor het oprichten van: “ene slachterij” voor zijn zoon Jan. Nu het woonhuis van de familie J. Snel.

De zaak aan de Dammerweg bestaat uit één pand, winkel en woonhuis en garage. In 1937 wordt het 50 jarig jubileum gevierd. Een jaar later neemt zijn zoon Peet de zaak over, dat wil zeggen: de hele inventaris, voorraad en auto-mobiel, het pand huurt hij van zijn vader. In dat zelfde jaar laat J. Brinkers sr. tussen de winkel en het café “Den Berg” van de dames Bornhijm, een woning bouwen waar hij zelf gaat wonen.

Na zijn overlijden in 1958 wordt de woning bij de winkel getrokken. In 1965 komt Jan Brinkers jr. in de zaak, samen met zijn vrouw Gerda gaat hij de zaak runnen. Het dorp breidt snel uit eerst Overmeer en eind jaren zestig begint men met de bouw in de Horn en Kuijerpolder. De zaak van Brinkers gaat mee in de welvaart. In 1970 vindt de eerste grote uitbreiding plaats. De achter het pand gelegen huisjes moeten hiervoor worden

afgebroken. De laatste bewoners zijn opoe Schimmel en Klaas Scheepmaker. Zeven jaar later wordt de laatste mogelijkheid tot uitbreiding verwezenlijkt. De winkel, met een oppervlakte van 600 vierkante meter en een geheel vernieuwd interieur is klaar voor de toekomst. De woninginrichting en het slaapegebeuren krijgen een uitgebreide presentatie. Er valt niets meer te bouwen, maar in de loop der jaren zijn de kleuren en het interieur verschillende keren aangepast. Nu, 80 jaar na aankoop, wordt er op deze toch wel historische plek hard gewerkt aan de realisatie van een appartementencomplex, met daarbij een Mode & Lingerie winkel voor dochter Anne-Marie de vierde generatie Brinkers. ■

De winkel in 1936. Op de plek links staat nu Het Spieghelhuis.

Marathonkampioen Henk Portengen

Mark
Hilberts

Nederhorst den Berg, met zijn polders, legakkers, de Vecht en het Hilversums kanaal is één met het water. Wanneer de temperatuur daalt en Koning Winter zijn intrede doet, begint het bij veel schaatsliefhebbers ‘te kriebelen’. Uit alle delen van Nederland komen (dan) schaatsliefhebbers naar het Vecht-plangebied omdat (hier) vaak na enkele nachten matige vorst geschaatst kan worden.

Nederhorst den Berg kent een rijke schaatstraditie. Naast het vermaak dat natuurijjs oplevert werden er in het verleden ook aansprekende prestaties geleverd door schaatsers uit dit dorp o.a. door Theo Janmaat en Piet de Jong. De meest imposante schaatscarrière is van marathonschaatser Henk Portengen, in de jaren zeventig en tachtig werd hij meerdere malen Nationaal marathonkampioen op zowel kunst- als natuurijjs. Meer dan honderd wedstrijden wist Portengen te winnen. Met zijn aansprekende prestaties zette Portengen Nederhorst den Berg in sportief opzicht op de kaart.

Finnair schaatsploeg bij Huldiging in Nederhorst (1983), voor Henk zijn huis.

Jeugd en beginjaren van het schaatsen

“Ik ben van 1948, net zoals veel kinderen uit die tijd leerde je schaatsen op Friese doorlopers, in winters als er natuurijjs lag. Aanleg voor schaatsen had ik niet van een vreemde, mijn vader was ook een goede schaatser, vooral op de

korte baan. In die tijd woonden wij in Amsterdam, nabij de grote IJpolder, vlakbij het Noordzee kanaal. Mijn vader werkte daar als machinist op het watergemaal.

Rond 1961 ging de Jaap Edenbaan open, als eerste kunstijsbaan in Nederland. Vanaf die tijd heb ik daar geschaatst. In het begin legde ik mij vooral toe op de langebaan afstanden (500 m en 1.500 m). Het marathonschaatsen op kunstijs bestond toen nog niet. Op langere afstanden was ik beter dan op korte afstanden, maar niet goed genoeg voor de echte top”

De opkomst van het marathonschaatsen in Nederland

“Na de beruchte Elfstedentocht van 1963 bleven strenge winters in de jaren zestig en zeventig uit. Een hele generatie goede schaatsers groeide op zonder wedstrijden op natuurijjs.

De komst van de kunstijsbaan bood een goed alternatief. Na afloop van de training werden er vaak nog door ‘de mannen van de lange adem’ 40 of soms 50 ronden gereden als een soort van wedstrijd. Dat groeide langzamerhand uit tot een competitie. Kunstijsbanen kwamen enige jaren later ook in Heerenveen, Deventer en Eindhoven. Op deze banen werd begin jaren zeventig een Marathoncompetitie georganiseerd.

Henk wint 1e NK marathonschaatsen op natuurijs in Loosdrecht 1979.

De firma Heineken zag ‘wel brood’ in deze wedstrijden en werd de eerste sponsor, daarmee kwam het marathonschaatsen in een stroomversnelling.

De publiciteit en het niveau van de deelnemers steeg snel. Als marathonschaatser zag ik al vlot dat hier mijn talenten lagen, vanaf het begin zat ik in deze marathonwedstrijden ‘voorin’ en won vaak.

In 1973 won ik het door Heineken gesponsorde ‘Heinekentoor-nooi’, de voorganger van de KNSB Marathon Cup. Commerciële ploegen deden in die tijd hun intrede, mijn eerste ploeg was ‘Juwelier Jeroen’. In die ploeg reed ik samen met bekende namen uit de marathonschaatsport: Marten Hoekstra, Jan-Roelof Kruithof en Elfstedenvinnaar (1954)

Jeen van den Berg. ‘Ach, je moet je er ook niet teveel van voorstellen – zeker als je het met deze tijd vergelijkt – wij reden voor een gratis schaatspak en wat onkostenvergoeding voor een Alternatieve Elfstedentocht in het buitenland. Ik moest er altijd gewoon bij werken, ik heb jaren lang gewerkt als beheerder van onroerend goed bij de ING. Dat was een fulltime baan, het trainen gebeurde na werktijd. Sinds kort ben ik met pensioen.’

Huldiging van Henk 1983 na winnen KNSB-cup bij de sporthal De Blijck.

Atje Keulen-Deelstra en Henk worden gehuldigd na winnen KNSB-cup 1975.

Alternatieve Elfstedentochten

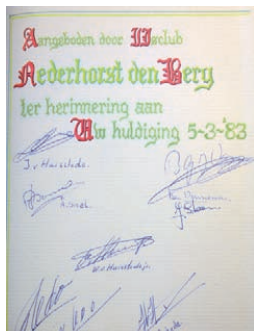
“Mijn eerste wedstrijdervaring met schaatsen van lange afstanden op natuurij was in het buitenland. In Nederland waren er nauwelijks strenge winters in de jaren zeventig. Gelukkig begonnen ze toen alternatieve Elfstedentochten te organiseren in Noorwegen en Finland. Het waren mooie ervaringen, ruige omstandigheden, waar je schaatste bij temperaturen lager dan

twintig graden onder nul. Het ijs heeft in die gebieden vaak veel meer scheuren dan in Nederland – het ijs begint door de extreme koude ‘te werken’ – wat niet zonder risico is vanwege de vele scheuren en valpartijen, die dan gemakkelijk ontstaan. Verder zijn de omstandigheden daar ook loodzwaar, wind, kou en sneeuw teisteren ‘de baan’. Ik heb wel eens bijna 180 kilometer alleen geschaatst nadat ik de aansluiting met het peloton had verloren. Op die grote rondes van ongeveer vijftig kilometer per ronde waren er plekken waar ik toen ‘moederziel’ alleen schaatste. Dan dacht ik weleens – bij wijze van – als er nu een ijsbeer komt die mij opvreet, niemand die mij mist!”

Portengen 1^e Nederlands Kampioen Marathonschaatsen Loosdrecht 1979

“De draaiboeken voor een NK lagen al jaren klaar tot ze in 1979 uit de kast werden gehaald voor het eerste Nationale Kampioenschap Marathonschaatsen in Loosdrecht, over een afstand van honderd kilometer. Het was bijna een thuiswedstrijd. Eind jaren zeventig, be-

Ploegleider Jan van Huisstede met het team van Henk (1987).

Huldigungsboek van de IJclub Nederhorst den Berg.

Henk na afloop van de training op de Jaap Eden Baan.

Onder: Huldiging van de kampioenen Atje Keulen-Deelstra en Henk, 1975.

gin jaren tachtig was ik op mijn sterkst. Met o.a. Jos Niesten en “Dolle” Dries van Wijhe waren wij ontsnapt uit het peloton. In de eindsprint wist ik toe te slaan!

Alle landelijke media waren daar vertegenwoordigd, ’s avonds kwam de wedstrijd ook op Studio Sport.

Deze overwinning beschouw ik als de belangrijkste uit mijn schaatscarrière – hierdoor kreeg ik veel publiciteit en erkenning”

kennis over voeding en ook het materiaal is veel beter geworden. In de training probeerde ik zoveel mogelijk de wedstrijdssituaties na te bootsen. Bij ‘De Goog’ – als er natuurijs lag – oefende ik bijvoorbeeld in voorbereiding op een Elfstedentocht; op het schaatsen in het donker. Als iedereen al lang naar huis was, liep ik stukjes hard daar, op mijn schaatsen met beschermers onder, zo trainde ik het ‘klunen’. Het zal een gek gezicht geweest zijn, maar ik heb er veel profijt van gehad.”

Huldiging en rijtoer in Nederhorst den Berg, 1983. (Overmeerseweg).

Trainen

“In de winter trainde ik per week drie keer op de Jaap Edenbaan, twee keer op de racefiets en deed wekelijks aan krachttraining. Mijn trainer (Jos Gijssel uit Ouderkerk a/d Amstel) was zijn tijd vooruit wat betreft trainingsinzichten. Later werkte hij ook nog als inspanningsfysioloog bij Ajax. Na twee nachten vorst ga ik altijd wel even kijken of er ijs ligt, waar ik kan schaatsen. Meestal trainde ik – als er natuurijs lag – op de Ankeveense plassen, maar ook in Loosdrecht of op het Abcoudermeer. Tegenwoordig zijn ze veel verder met

Wonen in Nederhorst den Berg

In 1977 ben ik getrouwd met Marion, die ik op het ijs ontmoette. Marion was ook een goede schaatsster, die bij de dames zowel op de langebaan als in de marathonwedstrijden aansprekende prestaties leverde. Tijdens een tourritje op de racefiets reden wij (Marion en ik) bij toeval door Nederhorst den Berg. Begin jaren tachtig bleken er – in de beginfase van de net in aanbouw zijnde woonwijk De Blijk – nog enkele huizen niet verkocht te zijn. Daar hebben wij toen ons oog op laten vallen. Sinds 1982 wonen wij in Nederhorst

den Berg. Onze kinderen Rick en Sven zijn hier geboren en getogen. Met veel plezier wonen wij al die jaren hier.

Een hoogtepunt was mijn huldiging in 1983 in het dorp, na het winnen van de KNSB-cup, één van de belangrijkste prijzen die een marathonschaatser in Nederland kan winnen, afgezien van die ene, absolute hoofdprijs. (..)

Ploegleider en toenmalig voorzitter van de IJclub Nederhorst den Berg, Jan van Huisstede organiseerde die huldiging. Naast de huldiging waren er o.a. toespraken van: D. de Groot, (toen-

Elfstedentocht

“Na 1963 duurde het 22 jaar voor er een volgende Elfstedentocht uitgeschreven kon worden. Veel mensen in die tijd geloofden niet meer dat het er ooit ‘nog van zou komen’.

In het peloton werd destijds gesproken over het loskoppelen van de toer en wedstrijdtocht – om zo de kansen op het organiseren van een wedstrijd te vergroten. Ik was daar in eerste instantie ook een voorstander van, maar na het rijden van de tocht van 1985 ben ik daar wel van teruggekomen.

Elfstedewinnaar (1954) Jeen van de Berg spreekt Henk toe bij de huldiging in sportcafe De Blijk 1983.

Jan van Huisstede, voorzitter van de IJclub Nederhorst den Berg spreekt voor Henk.

Directeur van Finnair (Nederland) spreekt Henk toe.

Burgemeester C.A. de Groot van Nederhorst den Berg bedankt Henk.

De twee ploeggenoten; Jeen van den Berg en Henk.

Schenking van een schilderij aan Henk door de IJclub Nederhorst den Berg.

malig Burgemeester van Nederhorst den Berg) en Elfstedewinnaar (1954) en ploeggenoot Jeen van den Berg. Bij de huldiging waren veel familie en bekenden aanwezig en al mijn overige ploeggenoten. Een fantastisch moment.

Door de enorme ambiance die er van het evenement uitgaat. Het hoort ‘gewoon’ bij elkaar. Van de generatie schaatser van 1963 reed bijna niemand meer mee in het marathonpeloton in de tocht van 1985, het was voor ons allemaal nieuw en spannend. Vooraf werd ik in de

landelijke media wel genoemd als kanshebber om de tocht te winnen, maar eigenlijk kwam de Tocht der Tochten te laat in mijn schaatscarrière. Ik was net over mijn top heen. Waar moest je rekening mee houden op zo'n tocht? Over het materiaal, de voeding en tactiek bestonden bij ons veel vragen – voorafgaand – aan de tocht. ‘Bergers’ Jan van Huisstede en Arie van Houten waren mijn verzorgers op de dag van de Elfstedentocht, donderdag 21 februari 1985.

Dankwoord van Henk Portengen.

Van hen kreeg ik onderweg proviand aangereikt: bananen, warme thee met druivensuiker. Het was een fantastische ervaring om de wedstrijdtocht mee te maken. Vanuit de startkooi in Leeuwarden gingen we hardlopend op weg naar ‘de Zwette’ – de startplek op het ijs – dan schaatsen aantrekken en in het donker schaatsen, op weg naar Sneek, met al die aanmoedigingen door het publiek, fantastisch!

De doorkomsten in Bolsward, Franeker en Dokkum hebben diepe indruk op mij gemaakt, door al die enthousiaste toeschouwers. Helaas had ik in 1985 geen goede dag en eindigde als 24^e.

Toch beschouw ik de editie van 1985 als de mooiste Elfstedenervaring. In 1986, toen er een jaar later al, opnieuw een tocht gereden werd, was ik beter in vorm en eindigde op de 14^e plaats, mijn beste resultaat in de Elfstedentocht. Tijdens de laatst gehouden Elfstedentocht in 1997 slaagde ik er in om voor de derde maal een Elfstedentocht in de wedstrijdrijd te volbrengen, op dat moment was ik al bijna vijftig jaar. In ‘huize Portengen’ worden overigens maar liefst zes ‘Elfstedenkruisjes’ zorgvuldig bewaard als herinnering aan het uitrijden van de Tocht der Tochten, ook Marion Portengen reed driemaal de Elfstedentocht uit.”

Vroeger en nu

“Het Marathonschaatsen is in de loop der jaren enorm veranderd, vroeger streden wij op de baan tegen elkaar, daar buiten waren wij één grote familie. De belangen zijn veel groter geworden, daardoor is er veel veranderd. Het is echt topsport geworden. Als kijkspel is het marathonschaatsen er trou-

De Brug (met Henk) in 1983.

wens niet beter op geworden, door te veel ploegenspel. Het is te voorspelbaar, sommige marathonschaatsers offeren zich uitsluitend op, om in de wedstrijd de sprinters in stelling te brengen. Het publiek wil echter strijd zien, ‘man tegen man gevechten’. In de jaren tachtig had je marathonschaatsers als Emiel Hopman of Jos Niesten, daar ging het publiek op de banken voor staan, als zij bijvoorbeeld het peloton een rondje

Henk geeft les op de kunstijsbaan in Nederhorst den Berg (2014).

inhaalden. Dat zie je bijna niet meer. Het blijft daarentegen een hele mooie sport, ik ben dan ook nog volop actief in ‘het marathonwereldje’ als coördinator van de marathoncompetitie op de Jaap Edenbaan en als voorzitter van de scheidsrechterscommissie van de KNSB. Dat soort activiteiten vind ik leuk om te doen. Daarnaast ben ik zelf altijd actief blijven schaatsen – ook wedstrijden – nu in de regionale veteranenklasse, waar ik regelmatig nog bij de eersten over de finishstreep glijd. Nederhorst den Berg is in al die jaren dat wij hier wonen voor ons een oase in het Groene Hart gebleven. Het blijft gelukkig een echt dorp. Het is natuurlijk wel jammer dat de middenstand in de loop van de jaren

steeds minder is geworden, dat is niet goed. Ook het openbaar vervoer is er niet beter op geworden. Voor mensen die daar op aangewezen zijn in het dorp is dat wel een verschraling. In ‘onze beginjaren’ in het dorp was de camping (Vechtoever) nog een plek waar veel Amsterdammers hun weekend doorbrachten. Prachtig vond ik dat altijd als ik in de supermarkt in de rij stond en het ‘Amsterdams’ hoorde bij de kassa.

Schaatsen en Nederhorst den Berg zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, naast de schaatsers heb je de ijsclub. Uniek, wat zij al jaren presteren met de kunstijsbaan. Ik kom overal in Nederland voor de schaatsport en ik weet hoe moeilijk het is om een kunstijsbaan draaiende te houden wat betreft exploitatie, ijsfaciliteiten en inzet van mensen. Heel knap, dat het hier zo goed lukt!” ■

PALMARES

Overwinningen:

- KNSB Cup Marathonwedstrijden: 21
- KNSB Cup: 1974, 1983
- Nederlands Kampioenschap Natuurijis (Loosdrecht) 100 km: 1979
- Nederlands Kampioenschap Kunstijs: 1975, 1978

Klassiekers:

- Ronde van Amstelmeer: 1982

Klassering Elfstedentocht:

- 1985: plaats 24
- 1986: plaats 14
- 1997: plaats 59

Klassering Alternatieve Elfstedentocht 200 km:

- Lathi, Finland 1976: plaats 4
- Lillehamer Noorwegen 1976: plaats 5
- Oulu Finland 1977: plaats 9
- Kuopio Finland 1987: plaats 3

Aantal gereden wedstrijden als landelijk A-rijder:

- 1.200

Alfer van Wulven geïdentificeerd als grondlegger van kasteel Nederhorst

In het centrum van Nederhorst den Berg, vlakbij de middeleeuwse Willibrordkerk, staat het in vroeg zeventiende-eeuwse stijl gerestaureerde kasteel 'Nederhorst'. Een statige oprijlaan, met rijen eeuwenoude eiken wordt gemarkeerd door het schitterende Lodewijk XVI hek (afb.1). Het kasteel is niet open voor bezoekers.

Els N.G.
van Damme

Afb. 1. Kasteel Nederhorst anno 2013.

Voor het eerst treffen wij het bestaan van de burcht 'Ter Horst' aan in 1301. Ene Alfer van Wulven droeg toen op 22 april zijn "Huis toter Hurst dat gelegen is te Hurstweerde" op aan de bisschop Guy van Avesnes¹. Nederhorst den Berg stond toen onder het gezag van de bisschop van Utrecht.

Over de vroege geschiedenis van dit kasteel en zijn bewoners is zeer weinig bekend. In de oudste archiefstukken behorend bij het kasteel, die vanaf ongeveer einde 13de eeuw ontstaan moe-

ten zijn, was wellicht het begin van de geschiedenis, de oorsprong van het kasteel, vastgelegd. Door een felle brand in 1971 (afb.2) zijn veel toen in het kasteel bewaarde archieven echter definitief vernietigd.

Veel ervan was nog niet uitgezocht. In de recente literatuur is de geschiedenis van het kasteel Nederhorst in vergelijking met andere Nederlandse kastelen daardoor stiefmoederlijk bedeed. Dat maakt het heel moeilijk om nog historisch onderbouwde kennis te verzamelen.

Afb. 2. Brand in het kasteel, 1971.

Gelukkig is er wel een studie over de historische ontwikkelingen in het bouwwerk van Ir. R. Meischke ², die het mogelijk maakte het kasteel na de brand, in 1972 uitwendig in dezelfde stijl te herbouwen ³ met behoud van sommige zeer oude onderdelen. Maar wanneer dit kasteel is gebouwd en wie de stichter was is tot nu toe in nevelen gehuld. De vraag naar de herkomst van Alfer en of wij hem als grondlegger van de burcht moeten zien, zal in het navolgende onthuld worden.

Er bestaat een hardnekkige mening over wie de bouw van het kasteel ter hand zou hebben genomen. Er is zelfs een straatnaam in Nederhorst den Berg aan hem gewijd. Philips van Wassenaer (1200-1223) zou de grondlegger van het kasteel Nederhorst geweest zijn.

Deze mening is in de wereld gebracht door de 19e-eeuwse Utrechtse boekhandelaar en uitgever Nicolaas van der Monde en werd vastgelegd door Robidé van der Aa ⁴.

Dit idee is echter al door verschillende auteurs in twijfel getrokken. Er is geen argument te vinden in een familierelatie of in een politiek belang en in de archieven van de familie Van Wassenaer ⁵ zijn ook geen gegevens te vinden over bezittingen in deze regio. Deze gedachte moet voortgesproten zijn uit een opgave (ca. 1282) van de bezittingen van de Van Wassenaers, waarin vermeld staat dat zij opbrengsten hadden van het Huis Ter Horst ⁶. Het betreft hier een ander huis Ter Horst, in Voorshoten, omstreeks 1200 gesticht door een lid van de familie Van Wassenaar ⁷.

Om over de stichter van kasteel Nederhorst meer kennis te verzamelen, zullen wij ons eerst verdiepen in de lokale politieke situatie van de vroege middeleeuwen (I). We komen dan te weten wie het hier voor het zeggen had(den) (II). Daaruit wordt het spoor opgelegd naar de stichter, die stamde uit een vooraanstaand Utrechts geslacht (III). Zijn herkomst wordt met nieuwe genealogische gegevens ontrafeld (IV).

I. Schets van de lokale situatie in de regio voorafgaand aan het ontstaan van het kasteel.

In de vroege middeleeuwen stond Nederhorst den Berg bekend onder de naam Werinon. Werinon behoorde tot het rijke familiebezit van Liudger. Zijn bezit strekte zich uit van Swesen (bij Zuilen), waar hij in 742 geboren werd, tot aan de kust van het toenmalige Almere (IJsselmeer).

Liudger stamt uit een aristocratische bisschopsfamilie en was de eerste Nederlandse missionaris die het christendom predikte onder de Friezen, die toen onze streken bevolkten. Omstreeks 790 stichtte Liudger op zijn erfgoed in Werinon een kapel, zoals in die tijd gebruikelijk, voor het heil van zichzelf en zijn familie. Daarmee werd de grondslag gelegd voor het latere dorp Nederhorst den Berg. Het familiegoed had hij geërfd van zijn grootmoeder van moeders kant, Elburga⁽⁸⁾. Haar naam staat gebeiteld in het zeer oude deurkozijn van het noordportaal van de Willibrordkerk in Nederhorst den Berg⁽⁹⁾,⁽¹⁰⁾. Op latere leeftijd werd Liudger bisschop van Munster. Hij schonk in 799 al zijn bezittingen aan de

door hemzelf gestichte abdij van Werden (bij Essen), waar het erfgoed enkele eeuwen werd beheerd. Omstreeks 1050, in de roerige Vikingenperiode, heeft de abdij van Werden er afstand van gedaan.

Afb. 2a. Het kasteel na de brand, 1971.

De bezittingen kwamen in handen van de kerk van Utrecht, waar zij werden toegevoegd aan de uitgestrekte moerassen, waaronder de landstreek 'Amestelle' (Amstelland, waar de Van Amstels zetelden), die in 953 door de Duitse koning Otto aan de kerk waren geschonken. De bisschop als de effectieve vertegenwoordiger van de koning, legde dit bisschopsgoed rond 1080 in handen van het Utrechtse kapittel van Sint-Marie. Zij werden beheerd door ministerialen (dienstmannen) van de bisschop. Ministerialen werden ingezet bij de al sedert het jaar 1050 op gang gebrachte turfwinning in het uitgestrekte Hollands-Utrechtse veengebied. Verder stonden ministerialen de bisschop bij in zijn strijd tegen omgevende machthebbers. Vanouds behoorde deze positie in onze regio toe aan de families Van Wulven en Van Amstel⁽¹¹⁾.

II. De hegemonie van de families Van Amstel en Van Wulven.

Een zeer interessant gegeven is dat na de overdracht van de goederen door de abdij van Werden aan de bisschop, niet de complete erfenis van Liudger in en rond Nederhorst onder het beheer van het kapittel Sint-Marie bleek te vallen. Toen alle bezittingen van Liudger omstreeks 1080 aan het kapittel overgedragen werden, was er sprake van het zogenoemde “minigerecht”, dat bestond uit “*Den Berch ter Horst mit 4½ mergen (ongeveer 4 ha) lands geheten Santvoert, de tienden (belastingen) van Horstweerde, van Overmeer, van de Grote Nesse, van den Cleynen Nesse mit haren smalen tienden ende mit alle haren toeberehen alse gelegen is, ende dat dagelix gericht van Overmeer mitten berch alset gelegen is*”⁽¹²⁾. ‘Overmeer’⁽¹³⁾, toen het centrum van het wereldlijk gezag, lag aan het gelijknamige voedselrijke meer, waar men zich waarschijnlijk graag vestigde. In het grootste deel van de Horstwaarde was in 1080 door de moerassige onder-

grond nog geen bewoning mogelijk. Alleen de omgeving van de berg had een zandige en steviger ondergrond (‘Santvoert’).

Diepgaand onderzoek van Buitelaar toonde aan dat het gezag, de *rechtsmacht*, zoals de rechtspraak en de inning van belastingen van het minigerecht (met de berg en de kerk) toebehoorde aan de familie Van Wulven. Maar het collatie-recht (het recht tot het benoemen van een bisschoppelijk functionaris) en het *patronaatsrecht* van de parochie, dat is het recht tot het verlenen van kerkelijke ambten met de daaraan verbonden inkomsten, lagen bij de familie van Amstel⁽¹⁴⁾. Hoogstwaarschijnlijk hebben al deze rechten van oorsprong bij elkaar gehoord, maar zijn, misschien al in de Werdense tijd door vererving aan deze twee families toegevallen. Het oudste recht (het gezag) moet dan bij Van Wulven hebben gelegen⁽¹⁵⁾. Meestal gebeurde het dat degene die over het patronaatsrecht beschikte, ook achter de bouw van een kerk zat⁽¹⁶⁾.

Hoogst waarschijnlijk heeft dan ook Egbert van Amstel, die leefde van ca. 1105 tot na 1172 en die zeer actief was in de regio, op grond van zijn patronaatsrecht rond 1175 in plaats van de kapel van Liudger, de nu nog aanwezige tufstenen romaanse kerk op de berg laten bouwen⁽¹⁷⁾. Leden van de families Van Wulven en Van Amstel waren al vroeg in de regio van Ter Horst

Afh. 2b. Kasteel Nederhorst, C.A. Vieweg Excud.

actief. Verschillende keren vanaf de 12^e eeuw is er tussen de familie Van Amstel en het kapittel van Sint-Marie onenigheid gerezen over het bezit van de tienden in het gebied rond het Overmeer, waarbij in 1156 de koning zelfs moest komen ingrijpen. Op 6 mei 1235 werd een grensgeschil opgelost tussen landen van het kapittel in Kortenhoef en eigendommen van Gijsbert van Amstel in Dorsseveen, waarbij Ernst van Wulven als scheidsrechter betrokken was. Idem een grensconflict, waarbij een Albert van Wulven optrad⁽¹⁸⁾.

Er blijkt uit deze voorbeelden dat beide families in deze regio grote belangen hadden. Bovendien zijn over een periode van 85 jaar verschillende leden van de families Van Wulven en Van Amstel *gezamenlijk* betrokken geweest in familiezaken, wat waarschijnlijk maakt dat zij verwant waren⁽¹⁹⁾. Den Hartog uitte zelfs het vermoeden dat de Van Amstels een familierelatie met Elburga bezaten. Zo wordt dan ook aannemelijk, zoals hierna verder zal blijken, dat de (voorlopers) van de families Van Amstel en Van Wulven gedurende enkele eeuwen als ministerialen betrokken zijn geweest bij het beheer van de oorspronkelijke bezittingen van Liudger en als onvrijen verbonden met deze goederen van de Werdense abdij naar de kerk van Utrecht zijn overgegaan⁽²⁰⁾.

Men beleefde hier in de 12^e en 13^e eeuw ruwe tijden. Het graafschap Holland, met Floris V aan het roer, streed met de bisschop om de hegemonie in het Nedersticht (ongeveer de huidige provincie Utrecht). In 1252 een reden voor bisschop Hendrik van Vianden om in Vreeland een kasteel te bouwen

en zo greep te houden op het handelsverkeer langs de Vecht. Ook de Van Amstels waren uit op macht in het Sticht. In 1274 trokken plunderende en brandschattende Van Amstels er rond. Na de moord op Floris V, waarbij van Amstel ook een rol speelde, ontstond een zeer instabiele situatie. Floris' zwakke zoon en opvolger Jan zocht steun bij zijn neef Jan van Avesnes, die erin slaagde zijn *Hollands* gezinde broer Guy van Avesnes tot bisschop te laten benoemen. Het Sticht was nu eigenlijk niet meer dan een protectoraat van Holland geworden. De kans om het Sticht nog aan Holland te ontfutselen was verkeken.

Toen in 1280 de graaf van Holland het Gooi verwierf van de abdij van Elten⁽²¹⁾, werd Nederhorst den Berg een grensplaats tussen het Sticht en Holland. De goederen van de Van Wulvens en van Amstels, met grote belangen in de ontginningen en andere inkomsten rond Nederhorst, waren nu aan een effectieve verdediging toe. In deze onrustige tijd moet de burcht Ter Horst gepland en gebouwd zijn als een doeltreffend verdedigingsmiddel tegen vijandelijke aanvallen.

Het jaar 1280 was cruciaal, omdat toen de Hollandse grens wel zeer nabij kwam te liggen. Ongeveer in die periode moet het bouwplan vorm hebben gekregen.

III. De status en achtergronden van de familie Van Wulven.

De Van Wulvens vormden een zeer vooraanstaand Utrechts ministerialengeslacht. De familie had haar domicilie in het Kromme Rijngebied rond Houten, waar het kasteel Wulven gezien

wordt als de bakermat, het stamslot van dit geslacht. In die omgeving zagen tenminste zes kastelen onder hun handen het licht ⁽²²⁾. Uit de familie Van Wolven is ten slotte ook de tak Van der Horst ontstaan, beginnend met Alfer van Wolven, ook meermalen genoemd Alfer van Wolven van de Nesse, degene die in 1301 zijn *'Huijs'* aan de bisschop opdroeg. Maar wie was deze Alfer en moeten wij hem zien als de bouwheer van de burcht Ter Horst? Om meer over de herkomst van Alfer te weten te komen, concentreren wij ons nu op de familie van Wolven.

In het navolgende wil ik trachten een beeld te scheppen van de hoofdstructuur van het geslacht Van Wolven, waarvan zich de tak Van der Horst afsplitste. Voor de reconstructie van de familierelaties en de ontwikkeling van dit laatmiddeleeuwse geslacht van vóór de 13^e eeuw zijn nauwelijks schriftelijke bronnen beschikbaar. Met behulp van onvolledige en naar gebleken is deels onjuiste gegevens van Beelaerts van Blokland⁽²³⁾ en Wittert van Hoogland⁽²⁴⁾ en inmiddels beschikbare nieuwe digitale gegevens, is het mogelijk de stamlijn die naar Alfer van Wolven leidt weer te geven. Nevenstaande stamlijn is opgebouwd hoofdzakelijk met behulp van genealogische gegevens van Arnold Zuiderent⁽²⁵⁾, zonder twijfel één van de betrouwbaarste digitale familie-studies met uitvoerige bronvermelding.

De Stamlijn van de hoofdtak Van Wolven.

De achtergronden van deze stamlijn zijn de volgende. De oudste Alferus was al ministeriaal van de bisschop van

Utrecht. Hij duikt in de bronnen op in een akte van 1196⁽²⁴⁾. Hij zou een zoon zijn van Ernst van Wolven en Jonkvrouwe van Amstel⁽²⁶⁾. Dit is een zeer interessant gegeven, want hier zou namelijk de verbinding tussen de geslachten Van Wolven en Van Amstel kunnen liggen. Helaas echter worden bij dit gegeven geen bronnen vermeld. Deze familieband is derhalve (nog) niet zeker. Wel blijft opmerkelijk, zoals eerder verwoord, dat de Van Wolvens en de Van Amstels al vanaf de vroege middeleeuwen hier *gemeenschappelijke* bezittingen beheerden.

Genoemde ministeriaal Alferus (overleden ná 5-12-1212) is goed onderbouwd in de akte van 1196. Daarin staat ook zijn zoon Ernst vermeld, die (als getuige functionerend) minimaal 14 jaar geweest moet zijn. Deze zoon Ernst moet dus rond 1180 geboren zijn. Hij werd ook beschreven door Weenink⁽²⁷⁾. Er is verder over deze Ernst niets bekend, behalve dan dat hij de vader was van onder andere opnieuw een Ernst (bekend tussen 1209 en 1259). Van deze Ernst weten wij alleen dat hij een zoon Alfer had, gehuwd met Mabelia NN. Hun zoon, Ernst Alfertsz., geboren ca. 1280 en al overleden op 24 mei 1303, huwde met Jutte van Bosinchem. Van hen zijn één dochter, Mabelia en één zoon Ernst van Wolven bekend. Deze Ernst is óók vroegtijdig overleden, al vóór 1317.

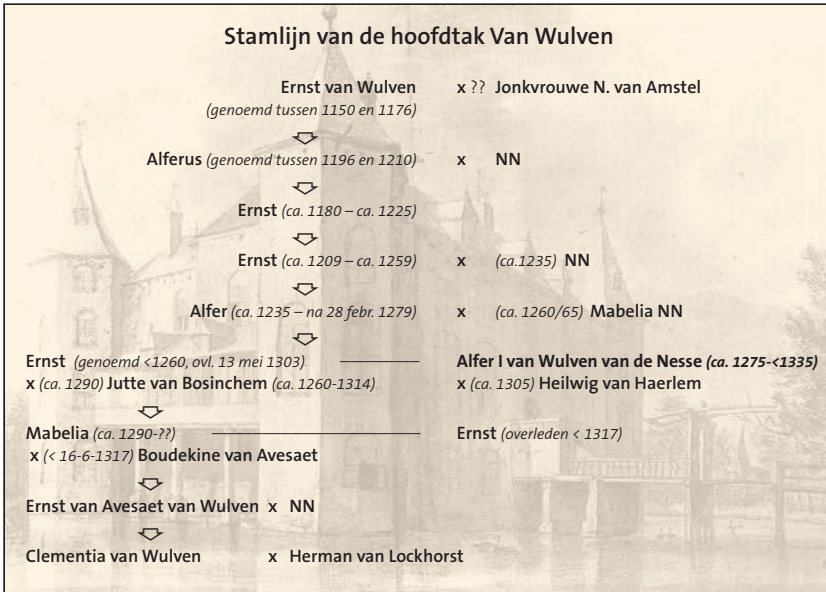
Er is een belangrijk document van 25 mei 1331, waarin een deel van hun erfenis wordt beschreven. Het stuk werd opgesteld op het moment van het overlijden van Alfer van Wolven, de latere Alfer I van der Horst.

Zulke akten zijn historisch gezien kostbaar omdat er na een overlijden officiële en betrouwbare vastlegging van de overdracht van bezittingen volgde. In het document staat dat “*Mabelia, vrouwe van Wulven, aan de bisschop het goed opdraagt dat Alfer van der Horst* (d.i. de zoon van ‘onze gezochte’ Alfer van Wulven) *van haar hield (en dat diens ouders van haar ouders hadden gehouden), bestaande uit gerecht, tiend en visserij, die aan het huis Ter Horst toebehoren, waarop de bisschop het aan Alfer in leen geeft in dienstmansstat.*” (28). In de beschrijving herkennen wij het oorspronkelijke erfgoed van Liudger (het minigerecht) dat eerder in 1080 door de abdij Werden onder beheer van de bisschop was gesteld. Mabelia’s erfgoed bestond dus

verschijnen. Wij begrijpen uit dit stuk van 1331 dat Alfer de bezittingen in achterleen had van Mabelia en daarvoor ook al van haar ouders (Ernst en Jutte van Bosinchem). Nú (1331), na het overlijden van Alfer I van der Horst, kwamen deze in het leenbezit van Alfer II van der Horst.

Later blijkt dat het *Wulvense* deel van de bezittingen door Mabelia worden doorgegeven via haar zoon Ernst Van Avesaet van Wulven aan haar kleindochter Clementia van Wulven. Bij die overdracht wordt geen melding meer gemaakt van het Overmeerse erfgoed (29). Dit was toegefallen aan ‘onze’ Alfer.

De vraag blijft nu op welke plek in de familie we deze Alfer moeten plaatsen. Door het overlijden van haar broer Ernst

niet alleen uit bezittingen rond kasteel Wulven, maar óók uit *het van de Werdense leenbezittingen afkomstige familiebezit rond Overmeer*, waarop Ter Horst zou

kwam Mabelia als enige erfgename in beeld, “*oudste zuster van Ernst van Wulven*” (30), ‘erfdochter’ (31), dus de ‘gezochte’ Alfer was geen broer van haar.

IV. Alfer van der Horst, zijn plaats in de familie Van Wulven.

Alfer van Wulven troffen wij in de bronnen voor het eerst duidelijk aan in 1301, toen hij zijn Huis “*toter Hurst dat gelegen is te Hurstweerde...*” opdroeg aan de bisschop ⁽³²⁾. Alfer was nog “*knape*”, nog geen ridder en hij huwde ca. 1305 Heilwig van Haerlem ⁽³³⁾.

Afb. 3.
Heerlijkheidswapen
van Alfer van Wulven,
met barensteel.

In een oude verzameling besluiten en uitspraken die de bisschop Guy van Avesnes tussen 1301 en 1317 heeft gedaan ⁽³⁴⁾ is een Alfer genoemd als bestaande tussen 1235 en 1279 en steeds samen met de kinderen van de in 1304 overleden Ernst, de vader van Mabelia (zie stamlijn). De periode waarin hij wordt vermeld, is echter te vroeg om hem met de latere Alfer van der Horst te kunnen identificeren. Alfer zou wél een broer van Mabelia kunnen zijn, zij leefde gedurende de juiste tijd. Maar zij was erfdochter, dus had geen broer Alfer. Alfer móet dus als erfgenaam van familiebezit wel stammen uit de generatie vóór Mabelia en dus een broer zijn van Mabelia's vader Ernst.

In een oorkonde van 21 april 1303 ⁽³⁵⁾, is sprake van een arbitrale uitspraak van de bisschop in een geschil van Gerard van Voorne met een Alfard van Wulven, waarin Van Voorne hem het “*gerechte*

totter Weerden”(= Horstwaarde) betwistte. Dit is dus de Alfer die wij zoeken. Ook hij wordt genoemd “*samen met de kinderen van zijn overleden broeder Ernst van Wulven*”. Hij is vetgedrukt in de stamlijn opgenomen.

Alfers vroeg overleden broer Ernst was de oudere, want hij was naar strikte gewoonte van de tijd vernoemd naar zijn grootvader Ernst. Dat Alfer de jongere broer was komt ook tot uiting in het geslachtswapen dat hij droeg, namelijk golvend gedwarsbalkt in goud en keel met 8 balken, met over de bovenste dwarsbalk een barensteel van zilver (afb. 3). Een barensteel betekent dat het gaat om een jongere broer in de familie. Alfer van der Horst droeg dit wapen van 1331 t/m 1375 als geslachtswapen. Vanaf 1385, werd het wapen zonder barensteel gevoerd (bron Booth & Buchell (16^e-17^e eeuw). Het wapen met barensteel is tot 2002 het gemeentewapen van Nederhorst den Berg geweest ⁽³⁶⁾.

Alfers geboortjaar kunnen wij bij benadering vaststellen. Het is bekend dat hij ca. 1305 huwde met Heilwig van Haerlem. Zijn ouders trouwden ca. 1265. Niet wetende hoeveel kinderen er verder waren in het gezin (er stierven zeer veel kinderen op jonge leeftijd), nemen we voorzichtig aan dat Alfer omstreeks 1275 geboren zal zijn. Het is zeer aannemelijk dat hij gezien moet worden als de eerste bewoner en gezien zijn leeftijd ongetwijfeld ondersteund door zijn vader Alfer (ca. 1235 - na 1279), als grondlegger van het kasteel Nederhorst.

Meestal werd een ‘Huys’ vrij snel na of zelfs nog tijdens de bouw opgedragen aan de leenheer (de bisschop) ⁽³⁷⁾. Dat

Afb. 4. Kasteel Nederhorst (Roeland Roghman 1647).

gebeurde door Alfer van Wulven in 1301; de bouwplannen zullen zich, zoals wij eerder ook vaststelden, ongeveer vanaf 1280 ontwikkeld hebben. Helaas zijn er geen afbeeldingen van de burcht uit die tijd beschikbaar. De oudste afbeelding is van Roeland Roghman uit 1647 (afb. 4), waarop nog wel heel goed het oudste deel, een vierkante woontoren, herkenbaar is (boven het balkon, links van de hoektoren).

Resumerend: Het Overmeerse leenerfgoed rond Ter Horst is eeuwenlang in de hoofdtek van het ministerialengeslacht Van Wulven vererfd geweest en werd vanwege de bijzondere herkomst door deze familie waarschijnlijk wel als een heel aansprekend bezit gezien. Het betrof een belangrijk ontginningsgebied rond het Overmeer, gelegen op de grens tussen Holland en

het Sticht. Zoals al beschreven, waren de Van Wulvens hier al in zeer oude tijden als belanghebbenden actief. Hun bezittingen waren na de val van de Van Amstels kwetsbaar geworden en behoefden bescherming via een kasteel.

Door het vroege levenseinde van Alfer's broer Ernst van Wulven in 1303 ontstond voor zijn vader Alfer een probleem rond de verdeling van zijn erfgoederen. Zijn erf(klein)dochter Mabelia kreeg nu de zorg over het Wulvense erfgoed, een erfenis in de vrouwelijke lijn. Het 'Overmeerse' erfdeel werd ervan gescheiden, en kwam toe aan hun jongere zoon Alfer. Uit een acte van 1317⁹⁸, waarin de geboorte van Alfer, de eerste zoon van Alfer van Wulven gemeld staat, blijkt dat hij de naam Van der Horst aangenomen had. ■

Noten

- ⁽¹⁾ OSU V no. 3011. 22 april 1301 HUA
- ⁽²⁾ R. Meischke, Het kasteel Nederhorst den Berg. Amstelodamum 44, p.86-91, 1957
- ⁽³⁾ C.P.M. Leurs, Nederhorst. Dertig jaar restauratie- en subsidieperikelen, in een notedop. Nederhorst den Berg 1993
- ⁽⁴⁾ C.P.E. Robidé van der Aa, Oud-Nederland in burgen en kasteelen. Vieweg Nijmegen 1841
- ⁽⁵⁾ J.C. Kort, Wassenaer, de oudste. Hilversum 2000
- ⁽⁶⁾ L.J. van der Klooster. Over de herkomst van de Van Wassenaers. Nederlandse Leeuw 110, p.175-194, 1983
- ⁽⁷⁾ Ben Hendriks, Nederlandse kastelen deel 4, Absolute Figures 2003
- ⁽⁸⁾ Kees Kuiken, De Liudgeriden (ca 711-877). Virtus 12, p.7-34, 2005
- ⁽⁹⁾ Els N.G. van Damme, Willibrordkerk in Nederhorst den Berg, de vroegste geschiedenis. TVE, 2008
- ⁽¹⁰⁾ Els N.G. van Damme, De Willibrordkerk, stichting en bouw. Werinon 66, 5-12, 2008
- ⁽¹¹⁾ Th.A.A.M. van Amstel, De Heren Van Amstel 1105-1378. Hilversum 1999.
- ⁽¹²⁾ Buitelaar, De Stichtse ministerialiteit, p.193
- ⁽¹³⁾ De toentertijd gebruikte benaming voor Nederhorst den Berg was “Overmeer”, synoniem met “Horstwaarde”.
- ⁽¹⁴⁾ Buitelaar, De Stichtse ministerialiteit, p. 225; Els N.G. van Damme, De familie van Aemstel en de strategische “Berg ter Horst”. TVE 25 (1), p.13-21, 2007.
- ⁽¹⁵⁾ Van Amstel a.w. p.38
- ⁽¹⁶⁾ Elisabeth den Hartog, De oudste kerken van Holland. Utrecht 2002.
- ⁽¹⁷⁾ Els N.G. van Damme, De Willibrordkerk in Nederhorst den Berg. Nieuw licht op de vroegste geschiedenis. TVE 26 (1), p.11-20, 2008.
- ⁽¹⁸⁾ Buitelaar, De Stichtse ministerialiteit, p.255-256
- ⁽¹⁹⁾ Van Amstel, a.w. p.38
- ⁽²⁰⁾ Van Amstel, a.w. p.39
- ⁽²¹⁾ C. Dekker, in: De geschiedenis van de provincie Utrecht, p.164
- ⁽²²⁾ B. Olde Meierink e.a., Kastelen en ridderhofsteden in Utrecht. Stichting Utrechtse kastelen 1995.
- ⁽²³⁾ W.A. Beelaerts van Blokland in: E.W. Moes & K. Sluyterman, Nederlandse kastelen en hun historie, p.90-116, 1914.
- ⁽²⁴⁾ Jhr. Mr. E.B.F.F. Witttert van Hoogland, Genealogische en Heraldische bladen 8, p.356-372. 1913.
- ⁽²⁵⁾ www.zuiderent.ch
- ⁽²⁶⁾ www.van-hal.net/stambomen/vanderhal/pafg92/htm
- ⁽²⁷⁾ J. Weenink, ongepubl. Hij droeg diverse gegevens aan voor het standaardwerk van Oldemeierink, 1995. Zijn aantekeningen zijn in het bezit van de schrijver.
- ⁽²⁸⁾ Handschriftenverzameling n. 332-1 (25 mei 1331). HUA
- ⁽²⁹⁾ www.genealogieonline.nl/stamboom-gravendeel/I28470.php
- ⁽³⁰⁾ J.C. Kort, Repertorium op de Cuykse lenen in Holland, het Sticht en Gelre. Ons Voorgeslacht 1989, 264
- ⁽³¹⁾ www.zuiderent.ch/kwst/gen24.htm
- ⁽³²⁾ OSU V no. 3011. 22 april 1301 HUA
- ⁽³³⁾ J.C. Kort, Archief van de Heren van Haarlem 1254-1321. Rijksarchieven in Holland inv. reeks 9. 's Gravenhage 1976.
- ⁽³⁴⁾ P.W.A. Immink & A. Johanna Maris, Registrum Guidonis (register van bisschop Guy van Avesnes (1301-1317). Utrecht 1969.
- ⁽³⁵⁾ Handschrift 351, fo. 12. Reg. Oork. Biss. v. Utrecht 1300-1340. Ned. Leeuw p.379, 1952.
- ⁽³⁶⁾ J. Krol, Het gemeentewapen van Nederhorst den Berg. Jb. Niftarlake p.13-15, 1941; www.ngw.nl
- ⁽³⁷⁾ Janse, Ridderschap in Holland. p.205
- ⁽³⁸⁾ J.C. Kort, Repertorium op de lenen van Hofstede Voorne 1199-1648. Ons Voor-geslacht 44, p.195, 1989.

Met dank aan Dr. H.C.M. Michiels voor kritische lezing van het manuscript.

VERKRIJGBAAR BIJ DE HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Themanummers van WERINON:

Van blekerij tot wasindustrie. (1992) € 2,50

Onderwijs in Nederhorst den Berg. (1994) € 2,50

Petersburg – Een verdwenen buitenplaats. (1996) € 10,00

Nederhorst den Berg Speciaal. (2001) € 10,00

Religieus Erfgoed – Geloven in monumenten. (2005) € 10,00

De Willibrordkerk door de eeuwen heen. (2008) € 10,00

Historische Canon van Nederhorst den Berg. (2009) € 12,50

Parochie H. Maria Hemelvaart – Nederhorst den Berg en Nigtevecht 1811-2011. (2011) € 12,50

Kwartaalblad WERINON:

Losse nummers. (indien voorradig) € 1,25

Boeken:

Nederhorst den Berg tijdens de oorlog. *Willy van Deutekom e.a.* (1986) € 5,00

Om het vriespunt – 100 Jaar IJclub Nederhorst den Berg 1902-2002. *Jan Baar.* (2002) € 5,00

Warinschool 1881-1981 – Honderd jaar Christelijk Onderwijs
te Nederhorst den Berg. (1981) € 2,50

Nederhorst den Berg – Tussen Vecht en Eem. (1993) € 7,00

De Brug – Een eeuw wijzer. (1999) € 1,50

Het gemeentehuis van Nederhorst den Berg. *W.J. v. Deutekom/J. Jansen.* (1984) € 1,25

DVD:

Nederhorst den Berg anno 2001. € 10,00

Nederhorst den Berg 1965. € 10,00

Nederhorst den Berg door de jaren heen. € 10,00

De Willibrordkerk in ere hersteld. € 10,00

Streekarchief Gooi en Vechtstreek (SAGV)

Bezoekadres: Oude Enghweg 23, Hilversum.

Openingstijden: maandag 9.00 uur-13.00 uur
en dinsdag t/m vrijdag 9.00 uur-17.00 uur.

Informatie: telefoon 035-6292646 en
www.gooienvechthistorisch.nl

dp

dunnebier
print

advies | beheer | productie

NieuwWalden 6 Nederhorst den Berg
Tel. 0294 256200 E-mail info@dunnebier.nl

www.dunnebier.nl